

Tartalom

<i>Mikita Gábor</i>	4
TÖBB SZENT IS SEGÍTHET	4
<i>Rácz Zoltán</i>	6
A VISSZAÉLÉS BEJELENTÉS ÚJ – ÜGYVÉDEKET IS ÉRINTŐ - SZABÁLYAI.....	6
<i>Sereg Péter</i>	10
A BÍRÓI ILLETMÉNY MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK SZABÁLYAI	10
<i>Kriston Edit</i>	17
A SZERZŐDÉSI SZABADSÁG PROBLEMATIKUS PONTJAI A GYERMEKTARTÁS MÉRTÉKÉT MEGHATÁROZÓ MEGÁLLAPODÁSOKBAN.....	17
<i>Móricz Aliz</i>	24
GONDOLATOK A SZAKÉRTŐI BIZONYÍTÁS JOGGYAKORLATÁRÓL, AVAGY EGY EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI.....	24
<i>Mátyás Imre</i>	41
MICHAEL WAIBEL: A NEMZETKÖZI BERUHÁZÁSI JOG TÖREDEZETTSÉGE	41
<i>Zárai Eszter</i>	48
„MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, TECHNOLÓGIA ÉS NŐK A JOGBAN”	48

ADVOCAT
2023. XXVI. évfolyam, 1. szám
ISSN 1585-5198

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI ÜGYVÉDI KAMARA MEGBÍZÁSÁBÓL

KIADJA AZ ADVOCAT ALAPÍTVÁNY
MEGJELENIK: félévente

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE: *Kaiserné Dr Temesi Rita*

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Dr. Cserbáné Dr. Nagy Andrea, Dr. Bérczes Tamás, Dr. Tóth Barbara

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG CÍME:
3525 Miskolc, Dózsa György út 11. – Tel/Fax: (46) 451-791

FELELŐS KIADÓ:
Dr. Cserba Lajos, a B.-A.-Z. Vármegyei Ügyvédi Kamara Elnöke

NYOMDAI MUNKÁK:
Kapitális Kft., 4002 Debrecen, Balmazújvárosi út 14., Tel.: 36 20 377 1795

MEGJELENIK: 30 példányban

Kedves Szerzőink, Lektoraink, Olvasóink!

A most már több, mint negyedszázados ADVOCAT azon célja töretlen maradt, miszerint az állandó változó jogszabályi környezetben szükséges a gyakorló ügyvédek számára a jogértelmezés körében támogatást adni a tanulmányok, szakmai cikkek megjelentetése útján, értesíteni, tájékoztatni ügyvéd kollégáinkat az ismételten jelentős mennyiségű új vagy éppen módosuló jogszabályokról.

Ügyvéd kollégáink mellett a jogtanácsosi kollégium tagjai részére is ajánljuk a folyóiratunkban megjelenő cikkeket, melynek segítségével a jogtanácsosok részére is szakmai támogatást kívánunk nyújtani.

A jogszabályok ismerete mellett egyre inkább kihívást jelent minden jogász kolléga számára az elektronikus kapcsolattartás, mely szinte minden hatósággal, bírósággal más és más platformon érhető el és minden elektronikus kapcsolattartási formát ismételten meg kell tanulni, azok fejlesztését nyomon kell követni, melyekből szintén szinte minden hétre jut egy-egy újdonság.

Mindezek miatt ismételten fontos szerepet kell betöltenie az ADVOCAT folyóiratnak, ezért kérjük szerzőinket, lektorainkat, olvasóinkat és minden kollégát, hogy osszák meg mindannyiunkkal szakmai tapasztalataikat, ismereteiket, tudományos vagy akár figyelemfelhívó írásaikat és akár gyakorlati tapasztalataikat az elektronikus ügyintézés terén, mert minél több forrás áll rendelkezésünkre, annál inkább tudjuk magas színvonalon ellátni feladatunkat, gyakorolni hivatásunkat.

A folyóirat továbbra is elektronikus formában a <http://www.miskolciugyvedikamara.hu/advocat> internetes oldalon érhető el, és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara valamennyi tagja részére elektronikus formában megküldésre kerül.

A publikációkat az ADVOCAT szerkesztő bizottsága részére, a berczes.tamas@hronszky.hu, vagy a toth.barbara90@gmail.com elektronikus levélcímre kérjük megküldeni, szerzőink számára ajánljuk a Kamara honlapján elérhető szerzői útmutatót.

További sikeres munkát kívánunk és továbbra is számítunk együttműködő munkájukra!

Az ADVOCAT szerkesztői

TÖBB SZENT IS SEGÍTHET

Sokszor érezzük munkánk során, hogy különleges útmutatásra, inspirációra, védelemre lenne szükségünk. A hívők számára a védőszentek a „kulcsai” a nehéz helyzetekben való segítségnek. Az ügyvédi munka összetettségét, nehézségét talán az is jelzi, hogy több védőszent is segíti az e területen működőket.

Szent Ivo

Az ügyvédek legnépszerűbb és legszelebb körben elismert védőszentje kermartini Szent Ivo, aki Bretagne-ban, Kermartinban született 1253-ban. Ügyvéd, bíró és pap volt, aki életét a szegények megsegítésének és az elnyomottak jogainak védelmének szentelte.

1267-ben a párizsi egyetemen polgári jogi diplomát szerzett, egy évtizeddel később pedig Orleansban kánonjogot tanult, majd bíró lett a Rennes-i udvarban, ahol becsületessége és pártatlansága révén szerzett hírnevet. Családja gazdagsága ellenére Ivo szigorú, puritán életmódot folytatott, miközben szegényeket, betegeket, özvegyeket, árvákat segített, többek között azzal, hogy sokszor saját pénzéből fizette ki költségeiket.

Sok vitázó félnek segített a peren kívüli megegyezésben, hogy pénzt takaríthassanak meg. Papi felszentelése után 1285-ben a tredrezi plébániára, majd nyolc évvel később Lo-uannec-be nevezték ki.

II. János Pál pápa Szent Ivo halálának 700. évfordulója alkalmából azt mondta: „A Szent Ivo által javasolt értékek megdöbbentően időszerűek. A pártatlan igazságszolgáltatás előmozdítása és a legszegényebbek jogainak védelme iránti aggodalma felkéri Európa épí-

tőit ma, hogy minden erőfeszítést megtegyenek annak érdekében, hogy mindenki, különösen a leggyengébbek jogait elismerjék és megvédjék.”

Morus Tamás

Az angol jogász és humanista Thomas Morus Londonban született 1478-ban. Bíró apja nyomdokain elindulva jogi tanulmányokat végzett Oxfordban, huszonhárom évesen kezdte ügyvédi pályafutását. Vonzotta a papi hivatás, a szerzetesség, különösen a karthauziak rendjéhez kötődött. Otthonában saját kápolnája is volt. Karrierjének az vetett véget, hogy VIII. Henrik lordkancellárjaként nem támogatta az angliai egyház megalapítását, nem ismerte el az uralkodó hatalmát az egyház felett. Tamás megtagadta az eskü letételét az új hitre, ezért a Towerbe zárták, 1535-ben lefejezték.

A katolikus egyház 1886-ban boldoggá, majd 1935-ben szentté avatta. II. János Pál pápa 2000-ben a politikusok és államférfiak védőszentjévé nyilvánította, az igazságszolgáltatás iránti elkötelezettsége és a jog iránti megingathatatlan elkötelezettsége miatt ismerik el az ügyvédek védőszentjeként.

Szent Rajmund

Rajmund a spanyolországi Katalónia közelében született, s már húszéves korában filozófiát tanított Barcelonában. Fizetést nem kérve teljes odaadással foglalkozott tanítványai képzésével. Miután kánon- és polgári jogi doktori fokozatot szerzett, egyházmegyéjének fődiakónusává és általános helynökévé nevezték ki. 1222-ben belépett a domonkos rendbe, szerzetesként elkötelezte magát a muzulmánok és a zsidók megtérítése mellett, majd idővel a rend generálisává választották, és megbízták a rend alkotmányának kodifikálásával. Felismerve adottságait

* Mikita Gábor, a Miskolci Színháztörténeti és Színészmúzeum színháztörténet-szervezője, Egerben magyar-történelem szakon, a Miskolci Egyetemen történelem-muzeológia szakon szerzett diplomát, majd színikritikusi képesítést szerzett. 2023-ban a Miskolci Nemzeti Színház 200. évfordulóján a

színészek védőszentjeiről tartott előadása során merült fel, hogy egyes védőszentek a színészek mellett az ügyvédek védőszentjei is. Ennek apropóján született meg jelen cikke (a szerk.)

és műveltségét, IX. Gergely pápa Rómába hívta, és kinevezte az Apostoli Palota, a Büntetés-végrehajtási Intézet revizorává és Őszentsége gyóntatójává.

1275-ben halt meg, 1601-ben avatták szentté, a kánonjogászok védőszentjeként tiszteljük.

Szent Genesisus

Genesisus humorista és színész volt, sikereit a kereszténységet kigúnyoló darabokkal aratta. Amikor azonban Diocletianus római császár előtt lépett fel, egy váratlan látomás megtértette a színpadon. Geneziust letartóztatták, megkínozták, majd lefejezték. Inkább a színészek és humoristák patrónusaként ismerik, de hogyan lett az ügyvédek védőszentje is? Az egyik értelmezés szerint a római bírái előtt állva, új hitét felvállalva bátor védőbeszédet kellett mondania, ahogy az ügyvédeknek is hatásos szónoklattal kell kiállniuk, cselekedniük valamely bíróság előtt. E párhuzamba állítás mellett azonban egy másik Genesisus mártíromságával magyarázzuk inkább az egykori színész e „szerepét.” Élt ugyanis egy másik Genesisus is, aki Maximianus alatt 303-ban vagy 308-ban mártírhalt közjegyző volt. Genesisus az arlesi bíró titkáraként szembesült a keresztényüldözéssel szóló rendelettel, amit nyilvánosan megtagadott. Megpróbált elmenekülni, de elfogták és kivégezték. Így lett a közjegyzők pártfogója. Idővel alakja eggyé olvadt a római színész Genesisus személyével, így vált a komédiás is az ügyvédek védőszentjévé. A Vatikánban látható szobrán mindkét terület attribútuma helyet kapott.

Mellettük még több szentet is találunk, akik sok más feladatkör mellett az ügyvédek is védik, így alexandriai Szent Katalint, aki a IV. század elején élt Egyiptomban: összekapcsolása az ügyvédekkel abból az időből származik, amikor sikeresen megvédte magát egy vitában ötven pogány filozófussal szemben, és rávette őket, hogy térjenek át a kereszténységre. Ez a történet Szent Katalint a jogi szakmában is oly fontos ékesszólás és a meggyőzőképesség szimbólumává tette.

De Szent Márkot és Szent Miklóst is megtaláljuk az ügyvédek védőszentjei között.

A VISSZAÉLÉS BEJELEN- TÉS ÚJ – ÜGYVÉDEKET IS ÉRINTŐ - SZABÁLYAI

I. Bevezetés

Az Európai Unió az utóbbi években több olyan irányelvet is elfogadott, amelyek összefüggésben álltak az állampolgároknak, mint munkavállalóknak a magánéletük és munkatevékenységük közötti összhangjának megteremtésével. Ezen irányelvek implementációs kötelezettséget írtak elő hazánk számára is. Némi késéssel sikerült elfogadni a Szociális Jogok Európai Pillérének keretei között¹ elfogadott két irányelvet, amelyek *a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2019/1158 irányelv*,² valamint *az Európai Unióban alkalmazandó átlátható és kiszámítható munkafeltételekről szóló 2019/1152 irányelv*.³ Az implementáció eredménye volt az ezen év január 1-jétől hatályba lépő munka törvénykönyve (Mt.) átfogó novellája.⁴

Ebbe a sorba illik bele *az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről szóló*

2019/1937 EU Parlamenti és Tanácsi Irányelv.⁵ Az irányelvet Magyarország szintén késéssel iktatta be a magyar jogrendbe, eredménye pedig a panaszokról, közérdekű bejelentésről, valamint a visszaélések bejelentésével összefüggő szabályokról szóló 2023. évi XXV. törvény (Panasztörvény), amelyet viharos körülmények között fogadott el a parlament,⁶ és amely törvény 2023. július 24. napján lép hatályba.

II. Az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről szóló 2019/1937 irányelv legfontosabb szabályai

Az új irányelv értelmében mind a szervezeteken belül (a köz- és magánszervezetekben egyaránt), mind pedig a hatóságok felé ki kell alakítani a biztonságos bejelentési csatornákat. Az irányelv egyúttal magas szintű védelmet biztosít a visszaélést bejelentők számára a megtorlással szemben is, és kötelezi a nemzeti hatóságokat a polgárok megfelelő tájékoztatására, valamint arra, hogy képezzenek ki tisztviselőket a visszaélések bejelentésével kapcsolatos helyzetek kezelésére.

Az irányelv közös minimumszabályokat állapít meg az uniós jog alább felsorolt megsértését (többek között a magánélet és a személyes adatok védelmének területén) beje-

* Dr. Rácz Zoltán, PhD., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Agrár- és Munkajogi Tanszék
¹ ZACCARIA Márton Leó: *Összefüggések a magyar munkajog és a Szociális Jogok Európai Pillére között, különös tekintettel az (EU) 2019/1159 irányelvre*. in: *Jura* 2021/2. 69.

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1158 irányelve (2019. június 20.) a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról és a 2010/18/EU tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, (L 188/79)

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1152 irányelve (2019. június 20.) az Európai Unióban alkalmazandó átlátható és kiszámítható munkafeltételekről (L 186/105)

⁴ RÁ CZ Zoltán: Implementáció magyar módra - gondolatok a munka törvénykönyv novellája kapcsán.

in.: *Jogi kihívások és válaszok a XXI. században*. Miskolc 2022., 66-77. o.

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1937 irányelve (2019. október 23.) az uniós jog megsértését bejelentő személyek védelméről (L 305/17)

⁶ A T389. sz. törvényjavaslat parlamenti elfogadását követően a köztársasági elnök megfontolásra visszaküldte a szöveget, amelynek nyomán abból kikerült az eredeti III. fejezet, amely a „Az Alaptörvényben foglalt alapvető értékek és jogok magasabb védelmi szintjének elérése érdekében, valamint a magyar életmód megvédéséhez fűződő közérdekre tekintettel benyújtható bejelentések” hangzatos címet viselte.

https://hvg.hu/itthon/20230422_Novak_Katalin_megvetozta_hogy_anonim_feljelentessekkel_vedjek_a_magyar_életmodot
https://nepszava.hu/3191916_novak-katalin-orszaggyules-torveny-magyar-életmod-visszakuldes

lentő személyek védelme érdekében. A tagállamoknak törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket kell hozniuk, amelyek szükségesek ahhoz, hogy ezen irányelvnek megfeleljenek. Az irányelv értelmében belső és külső bejelentési csatornákat kell létrehozni, illetve biztosítani a kialakítást.

Belső bejelentési csatornák létrehozásának, és eljárások kialakításának biztosítása, bejelentések nyomon követése a magánszektorban és közszférában:

- magánszektorban működő, legalább 50 munkavállalót foglalkoztató jogalanyok (ez a küszöbérték bizonyos esetekben nem alkalmazandó, illetve bizonyos esetben a tagállamok ettől eltérhetnek),
- közszférában belső bejelentési csatornák létrehozására vonatkozó kötelezettség alól mentesíthetik a 10.000 főnél kevesebb lakosú önkormányzatokat vagy 50-nél kevesebb munkavállalót foglalkoztató önkormányzati szerveket, illetve más, 50-nél kevesebb munkavállalót foglalkoztató, e jogalanyok tulajdonában vagy irányítása alatt álló valamennyi szervezetet.

Külső bejelentési csatornák létrehozására és a bejelentések nyomon követésre: a tagállamok kijelölik a bejelentések fogadására, visszajelzés adására vagy a bejelentések nyomon követésére illetékes hatóságokat, és megfelelő erőforrásokat bocsátanak a rendelkezésükre.⁷

Az irányelv az uniós munkajoggal kapcsolatban leszögezi, hogy az nem érintheti az uniós munkajoggal kapcsolatos jogsértéseket bejelentő munkavállalókat megillető védelmet. Különösen a munkahelyi biztonság és egészségvédelem terén a 89/391/EGK tanácsi irányelv⁸ 11. cikke már kötelezi a tagállamokat annak biztosítására, hogy a munkavállalókat és a munkavállalók képviselőit ne érje

hátrány amiatt, hogy a munkavállalókat fenyegető veszélyek mérséklése és/vagy a veszélyforrások eltávolítása céljából a munkáltatót megfelelő intézkedések megtételére kéri, illetve hozzá erre vonatkozó javaslatokat nyújtanak be. A munkavállalók, illetve képviselőik az említett irányelv alapján az illetékes hatósághoz folyamodhatnak, ha úgy vélik, hogy a munkáltató által megtett intézkedések és alkalmazott eszközök nem megfelelőek a munkahelyi biztonság és egészségvédelem biztosításához.

Az irányelv az ügyvédekkel kapcsolatban is fogalmaz meg rendelkezéseket, kimondva, hogy az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatával összhangban nem érintheti az ügyvédek és ügyfelek közötti érintkezés bizalmas jellegének a nemzeti és adott esetben az uniós jog által előírt védelmét (a továbbiakban: az ügyvédi titoktartási kötelezettség).

Az irányelv foglalkozik a kollektív munkajogi területtel is, megfogalmazván, miszerint az nem érintheti azokat a nemzeti szabályokat, amelyek a munkavállalók képviselőinek a tájékozódáshoz, a konzultációhoz és a kollektív tárgyalásokon történő részvételhez való jogának gyakorlására, valamint a munkavállalók foglalkoztatáshoz kapcsolódó jogainak a munkavállalók képviselői általi védelmére vonatkoznak. Ez nem érintheti az irányelv által biztosított védelem szintjét.

III. A régi-új panasztörvényünk elemzése

A jelenleg hatályos,⁹ a panaszokról és közérdekű bejelentésekről szóló 2013. évi CLXV. törvény (Panasztv.) tartalmazza a panasz és közérdekű bejelentés meghatározását, valamint ezek vizsgálatának szabályait, a közérdekű bejelentések védett elektronikus rendszerére vonatkozó előírásokat, illetve a közérdekű bejelentők védelmi szabályait.

⁷ KULCSÁR Zoltán: *A visszaélés bejelentés új európai szabályozása.* <https://www.adatvedelmirendelet.hu/uncategorized/a-visszaeles-bejelentes-uj-europai-szabalyozasa/>

⁸ A Tanács irányelve 1989. június 12 a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének

javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről, OJ L 183, 29.6.1989, p. 1–8

⁹ A jelen tanulmány a 2023. május 31. napján hatályos jogszabályi rendelkezések alapján készült.

Jelentős változás a két panasztörvény szövegében értelemszerűen az irányelv implementációja miatt következett be. A teljesség igénye nélkül, néhány szabályozási problémára szeretnénk rámutatni.

Álláspontunk szerint a hatóság számára rendkívüli lehetőséget biztosít a Panasztörvény 6. § (5) bekezdése, miszerint, ha az eljárásra jogosult szerv számára nyilvánvalóvá válik, hogy a panaszos rosszhiszeműen, valótlan adatot vagy információt közölt, a panasz elintézését megalapozó vizsgálatot intézkedés mellőzésével befejezheti. Ehhez a rendelkezéshez kapcsolódik, hogy főszabályként az azonosíthatatlan személy által tett panasz vizsgálatát az eljárásra jogosult szerv mellőzi, kivéve, ha a panasz alapjául súlyos jog vagy érdeksérelem szolgál. A normaszöveg nem ad értelmezést arra nézve, mit kell érteni súlyos jog vagy érdeksérelem alatt, ami a jogszabály alkalmazásának kapcsán jogbizonytalanságot eredményezhet.

Lényeges garanciális előírás, hogy a panaszost nem érheti hátrány a panasz megtétele miatt. Ugyanakkor rendkívül súlyos következmény, miszerint, ha „nyilvánvalóvá vált”, hogy a panaszos rosszhiszeműen, valótlan adatot vagy információt közölt, és ezzel bűncselekmény, szabálysértés elkövetésére utaló körülmény merül fel, vagy alappal valószínűsíthető, hogy másnak jogellenesen kárt vagy egyéb jogsérelmet okozott, úgy az érintett személyes adatait át kell adni az eljárás lefolytatására jogosult szervnek vagy személynek. Véleményünk szerint ez a rendelkezés elég nagy hatalmat biztosít a nyomozati szerveknek, illetve az adatvédelemmel foglalkozó hatóságnak.

A törvény létrehozza az ún. belső visszaélés-bejelentési rendszert, és meghatározza, kik jogosultak bejelentésre ebben. A lista elég hosszú, a foglalkoztatottól a korábbi foglalkoztatottól át a foglalkoztatási jogviszonyt létesíteni kívánó személyen keresztül kiterjed a nem foglalkoztatási jogviszonyban álló egyéni vállalkozókra, tulajdonosra, vezető tisztségviselőre, vállalkozóra, gyakornokra és önkéntesre is, függetlenül attól, hogy a

szereződéses kapcsolat fennáll-e még vagy sem.

A visszaélés bejelentők védelme című fejezetben néhány nehezen értelmezhető fogalmat használ a jogalkotó. Nem derül ki, mit kell érteni „felfüggesztés”, illetve a „felmondás vagy ezzel egyenértékű intézkedés” alatt. Meghatározás nélkül marad a „munkaköri feladatok átruházása,” mint hátrányos intézkedés, akár csak a „munka referencia,” mint szintén hátrányos intézkedés. A hátrányos intézkedések között szereplő bércsökkenés esetében feltételezhetően a jogalkotó az egyoldalú munkaszerződés-módosításra gondolt, de ez csak egy logikai következtetés a részünkről. Álláspontunk szerint az implementáció során szerencsés lett volna az irányelv eredeti szövegét valóban hozzáigazítani a magyar jogrendhez, az abban ismeretlen fogalmakat (munkareferencia, munkaköri feladatok átruházása, felmondással egyenértékű intézkedés, stb.) értelmezni.

IV. A bejelentővédelmi ügyvéd

A Panasztv. 2019. évben bekövetkezett módosítása¹⁰ (amely a korábban hivatkozott uniós irányelv kapcsán módosított több jogszabályt is) vezette be a magyar jogrendszerbe a bejelentővédelmi ügyvéd intézményét.

Azon jogi személy, amely nem állami szervnek, helyi önkormányzatnak, költségvetési szervnek, és ezek tulajdonában álló gazdasági társaságnak minősülő jogi személy, a tevékenységével összefüggő bejelentések fogadásával és kezelésével kapcsolatos feladatok ellátására ügyvéddel megbízási szerződést köthet bejelentővédelmi ügyvédi tevékenység folytatására. A megbízási szerződés nem köthető olyan jogi személlyel, amellyel a bejelentővédelmi ügyvéd más megbízási jogviszonyban, munkaviszonyban, munkavégzési kötelezettséggel járó más jogviszonyban áll, vagy amellyel a megbízási szerződés megkötését megelőző öt évben ilyen jogviszonyban állt.

¹⁰ 2019. évi XXXIV. törvény 126. § (6) bekezdés

A bejelentővédelmi ügyvédi megbízás létrejöttét a bejelentővédelmi ügyvédnek tizenöt napon belül írásban be kell jelentenie a területi ügyvédi kamarának. A bejelentővédelmi ügyvéd nevét, címét, telefonszámát, elektronikus levélcímét, valamint honlapjának elérhetőségét a területi ügyvédi kamara honlapján közzé kell tenni.

A bejelentővédelmi ügyvéd megbízása csak indokolással mondható fel.

A bejelentővédelmi ügyvéd tevékenysége szempontjából minden olyan jelzés bejelentésnek tekintendő, amely olyan körülményre hívja fel a figyelmet, amelynek orvoslása vagy megszüntetése a megbízó jogos érdekét vagy jogszabályba nem ütköző üzleti érdekét, vagy a megbízó tevékenységével kapcsolatos jogszabálysértés, a közbiztonság, a közegészség vagy a környezet veszélyeztetésének megszüntetését szolgálja.

A fentiek szerint megkötött megbízási szerződés alapján a bejelentővédelmi ügyvéd:

1. fogadja a megbízó tevékenységével összefüggő bejelentéseket,
2. jogi tanácsadást nyújt a bejelentőnek a bejelentés megtételével kapcsolatban,
3. kapcsolatot tart a bejelentővel, tőle a bejelentés kivizsgálása érdekében szükség esetén tájékoztatást, felvilágosítást kérhet,
4. a megbízó rendelkezése szerint közreműködhet a bejelentés alapján indult vizsgálat lefolytatásában, és
5. kérésére írásban tájékoztatja a bejelentőt a bejelentéssel kapcsolatos eseményekről, különösen a bejelentés alapján indult vizsgálat eredményéről, a megbízó által megtett intézkedéséről vagy a vizsgálat lefolytatásának elutasításáról.

A bejelentővédelmi ügyvéd a bejelentést a megbízóhoz továbbítja, de a bejelentő azonosítását lehetővé tevő adatok tekintetében a bejelentésnek a bejelentő azonosítását lehetővé tevő adatot nem tartalmazó kivonatát küldi meg a megbízónak, kivéve, ha a bejelentő előzetesen, írásban hozzájárult személyes adatai továbbításához.

A bejelentővédelmi ügyvéd az ilyen minőségében kapott bejelentéseket és azok iratanyagát kötelezően más tevékenységétől elkülönítve kezelni és nyilvántartani.

A rendelkezésre álló adatok alapján elmondható, hogy az ilyen típusú ügyvédi tevékenység nem vált tömegessé Magyarországon.

A Panasztörvény kapcsán ugyanakkor a Magyar Ügyvédi Kamara (MÜK) felhívta a tagok figyelmét arra, hogy annak hatályba lépő szövege szerint az ügyvédek is a törvény hatálya alá esnek, és – kevés kivétellel – az ügyvédi tevékenységet folytatóknak is kötelességük lesz belső visszaélés-bejelentési rendszert működtetni.

A MÜK közleménye szerint a belső visszaélés-bejelentési rendszert az ügyvédek számára a Magyar Ügyvédi Kamara látná el a törvény erejénél fogva, azaz a tagok számára ez többletköltséget ez nem okozna, és az adminisztrációs terhek nagy részétől is mentesülhetének.¹¹

V. Összefoglalás

A panaszokról és közérdekű bejelentésekre vonatkozóan Magyarország eddig is rendelkezett törvényi szabályozással. Az Európai Unió 2019-ben elfogadott irányelve miatt a magyar államnak implementációs kötelezettsége keletkezett, amelyet késve és nem a legelvárhatóbb módon teljesített. A Panasztörvényben számtalan meghatározhatatlan fogalommal találkozunk, amelyek értelmezésre szorulnak. Az ügyvédek számára szintén 2019-től nyílt meg a lehetőség bejelentővédelmi ügyvédi tevékenység folytatására, amely alanyi kör várhatóan az új törvény hatályba lépését követően bővülni fog. Az ügyvédeknek azonban nemcsak új piaci lehetőséget jelent, hanem kötelezettségeket is ró rájuk, amelyek megoldását – úgy tűnik - a köztestület biztosítani fogja.

¹¹
https://4syag.r.a.d.sendibm1.com/mk/mr/98auPCPGCpntgGL_0dM9mmLZjH_cGX5selsYBXJiPhi_Ugnp

uzd6uA_AoXcWiAkB9MHC8N2zbhmiBwVj9xwKTx4Dr_9z0fRF2RLvYJbZn9DurEui7RTffl0uJU0MQHm8fj2REcYA

A BÍRÓI ILLETMÉNY MEGÁLLAPÍTÁSÁNAK SZABÁLYAI

I. Bevezetés

Jelen tanulmányban a bírák függetlenségének egyik biztosítékát, nevezetesen a munkabérüket szeretném vizsgálat tárgyává tenni. A bírói javadalmazás részletes szabályait a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjt.) tartalmazza, így a fókusz ezen törvény rendelkezésein lesz.

Ugyanakkor a szabályozásnak – a jogtörténeti előzményeken túl – van az Alaptörvényből és a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvényből (a továbbiakban: Mt.) is levezethető része, amelyeket röviden szintén szeretnék bemutatni, hiszen ezek is fontos szerephez jutnak a bírák illetményének megállapítása során, még ha csak alapelvi vagy kisegítő szinten is.

II. Jogtörténeti előzmények

A bírák megfelelő színvonalú javadalmazása nemcsak a 21. században bír kiemelt jelentőséggel, hanem már a régi magyar jogban is azzal bírt. Az egyik legkorábbi ismert adat az országbíró illetményére vonatkozik.

Az országbíró – *judex curiae regiae*¹ – a nádort rangban és méltóságban követő tisztesség volt.² „Ősi alkotmányunk egyik legrégebb intézménye”,³ elnevezése 1234-től kezdve változatlan formában maradt fenn,⁴ és már az Aranybulla is ilyen formában említi.⁵ A Habsburg uralkodók regnálása alatt már biztosan tudjuk, hogy évi fizetésük volt, amely 1546-ban 1000 forint, amely 1567-ben 1500 forintra emelkedett.⁶ Ez a független bírói szervezetrendszer elődjének tekinthető, hiszen, ha a bíró fizetést kapott, akkor külső befolyás nélkül a tények és a vonatkozó jogszabályhelyek alapján tudott ítéletet hozni.⁷

1839-ben az országbíró éves fizetése 14.000 forint volt, amely további 6.000 forint pótlékkal egészült ki.⁸ Figyelembe véve, hogy az országgyűlési követeknek népképviselőlet alapján választásáról szóló 1848. évi V. törvénycikkben foglaltak alapján már évi száz ezüst forint összegű jövedelem felett rendelkezett választójoggal a huszadik életévét betöltött magyar állampolgárságú férfi,⁹ ez a 20.000 forint magas összegnek volt

* *Dr. jur. Sereg Péter, MSc, LL.M., jogász, okleveles közgazdász, pénzügyi szakjogász, a Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola PhD. hallgatója, az Igazságügyi Minisztérium Közigazgatási Államtitkárságának titkárságvezető főosztályvezetője*

¹ ÖKRÖSS Bálint: *Általános Magyar Polgári Magánjog az 1848. évi törvényhozás és az Országbírói Tanácskozmány módosításai nyomán*, Nyomatott: Landerer és Heckenastnál, Pest, 1863., 77. o.; lásd még: A Pallas Nagy Lexikona, XIII. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1896., 546. o.

² *Magyar Jogi Lexikon*, szerkesztette: MÁRKUS Dezső, V. kötet, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1904. (a továbbiakban: MJL. V.), 715. o.

³ *Vasárnapi Újság*, Pest, 1861. február 10., Nyolcadik évfolyam, 6-ik szám, 61. o.

⁴ MJL. V., 715. o.

⁵ MENDELÉNYI László: A M. Kir. Curia, A Német Birodalmi Főtörvényszék („Reichsgericht”) fennállásának 50 éves évfordulója alkalmából Lipcsében 1929. év október havában kiadott „*Die höchsten gerichte der welt*” című munkában megjelent ismertetés, A Jogállam Könyvtára 26., Kiadja a Jogállam Könyvtára, Budapest, 1929., 2. o.

⁶ FRAKNÓI Vilmos: *A nádori és országbírói hivatal eredete és hatáskörének történeti kifejlődése*, Pfeifer Ferdinánd Nemzeti Könyvkereskedés, Pesten, 1863., 153. o.

⁷ Részletesebben: SOMLYÓDY István: *A magyar bírói függetlenség mint egyik alkotmánybiztosíték kiépítéséről*, Wesselényi Géza Könyvnyomdája, Szeged, 1906., 44-48. o.

⁸ FRAKNÓI, 153. o.

⁹ *Corpus Iuris Hungarici* Milleneumi Emlékiadás, Franklin Társulat, Budapest, 1896. (a továbbiakban: CIH), az országgyűlési követeknek népképviselőlet alapján választásáról szóló 1848. évi V. törvénycikk 2. § c) pontja

mondható,¹⁰ azonban lehet, hogy mégsem elégnék?

Az 1840-es években játszódó Nemzetes uraimék című regényben a főhős, Mácsik György az igazságszolgáltatás és az ország-bíró működéséről így elmélkedett: „Mert az orgona orgona, mégis rángatni kell a mendikánsoknak¹¹ a szíjait, hogy hangot adjon. Semmi sem megy magától. Egy napon is ezen töprenkedék Mácsik a méhesben, nagy pipaszóval, forgatván fejében, hogy talán oda kelene ígérni a pör egy negyedrészt a viczispánnak vagy az országbírónak, a megkent szekér bezzeg menne azután.”¹²

A bírák fizetésére vonatkozó első törvényi szintű rendelkezések a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikkben találhatóak. Az említett törvénycikk 5. §-a kimondja, hogy: „Minden bíró az állampénztárból huzza fizetését, és a törvényben meghatározott illetékek és díjakon kívül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni. A bírák fizetése az államköltségvetésbe vétetik fel, s a kinevezett bírónak megállapított fizetése le nem szállítható.”¹³

A 9. § akként rendelkezik, hogy: „A bíró nem fogadhat el magánosoktól sem nyugpénzt, sem bár néven nevezendő adományt vagy javadalmazást, s ha ilyenre bírói hivatal lépte előtt nyert jogot: tartozik erről hivatalának elfoglalását megelőzőleg lemondani.”¹⁴ Tehát a kinevezett bírók a fizetésüket az államtól kapták, munkájukért cserébe más-tól anyagi ellenszolgáltatást nem fogadhattak el, törvényesen megállapított bérüket csökkenteni nem lehetett. A bírák fizetését először törvényi szinten az első folyamodású királyi törvényszékek és járásbíróságok életbeléptetéséről szóló 1871. évi XXXII. törvénycikk határozta meg.¹⁵

A bírók továbbfoglalkoztatási korlátozása már ekkor megjelent alapelveként kimondva,

hogy más kereső tevékenységet nem folytathatnak. Az 1869. évi IV. törvénycikk 12. §-ában ez így jelenik meg: „A bíró nem lehet valamely - az állam által segélyezett vagy biztosított - vállalat engedményének tulajdonosa, sem más részvényes, kereskedelmi vagy ipartársulat elnöke, igazgatója, vagy ily társulatok igazgatótanácsának, vagy felügyelő-, vizsgáló-, számoltató bizottmányának tagja, sem bárminő, habár csak ideiglenesen és fizetés nélkül működő közege.”¹⁶ Ezen rendelkezések mind olyan alapelveket fektettek le, amelyek hatályos jogunknak is a szerves részét képezik.

III. A bírák illetményének hatályos szabályozási környezete

Az Alaptörvény expressis verbis nem tartalmaz az 1869. évi IV. törvénycikkhez hasonló alapvető rendelkezéseket a bírák illetményére vonatkozóan. A jogállásuk vonatkozásában határoz meg a függetlenségüket erősítő alkotmányos garanciákat mikor a 26. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy „a bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatóak.”

Az előbb idézett bekezdés második fordulata meghatározza, hogy a bírákat tisztségük-ből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. Végül pedig, hogy a bírák nem lehetnek tagjai pártoknak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet. Ezen rendelkezések mind a befolyásmentes, részlelhajlás nélküli és pártatlan bírósági ítélethozatalt hivatottak elősegíteni.

Fontos kiemelni a sarkalatossággal kapcsolatban, hogy nem az egész Bjt. minősül annak, hanem csak meghatározott részei. A Bjt. sarkalatossági záradéka értelmében az

¹⁰ SEREG Péter – KONCZ Ibolya Katalin: Gróf Székelyi Mailáthok a haza szolgálatában, in: *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIV., Miskolc University Press, Miskolc, 2016., 60. o.

¹¹ Református kollégium diákja.

¹² MIKSZÁTH Kálmán: *Nemzetes uraimék* (Mácsik a nagyerejű), Révai Testvérek Irodalmi Intézet R.-Társ. kiadása, Budapest, 1897, 11. o.

¹³ CIH 1869. évi IV. törvénycikk 5. §

¹⁴ CIH 1869. évi IV. törvénycikk 9. §

¹⁵ CIH 1871. évi XXXII. törvénycikk

¹⁶ 1869. évi IV. törvénycikk 12. §

Országgyűlés kétharmadának szavazata kell „e törvény 1-4. alcíme, III. Fejezete, 19-22. alcíme, 25-30. alcíme, V-X. Fejezete, XII. Fejezete, XIII. Fejezete, 223. §-a, 224. §-a, 232/L-232/U. §-a, 232/W. §-a, 236. §-a, valamint 2-4. melléklete” módosításához az Alaptörvény 25. cikk (8) bekezdése, valamint 26. cikk (1) és (2) bekezdése alapján.¹⁷ Látni fogjuk, hogy a Bjt. mindegyik olyan része sarkalatosnak minősül, amely a bírák jövedelmének megállapításával kapcsolatban rendelkezést tartalmaz, legyen az törvényszöveg, vagy a törvénynek melléklete.

Az Mt. általános szabályként rögzíti az egyenlő bánásmód követelménye részénél, hogy mi minősül munkabérnek. Eszerint munkabér „minden, a munkaviszony alapján közvetlenül vagy közvetve nyújtott pénzbeli és természetbeni juttatás.”¹⁸ A munkajogi jogviszony munkaszerződéssel jön létre, amely alapján a munkáltató köteles a munkavállalót foglalkoztatni és munkabért fizetni.¹⁹ A Bjt. nyelvezetében a munkaszerződés kinevezési és beosztási okiratoknak, a munkabér pedig az illetménynek feleltethetőek meg.²⁰

A Bjt. – a sarkalatosnak minősülő²¹ – a bíró beosztásáról szóló 14. alcímben akként rendelkezik, hogy a bíró beosztásáról írásban kell rendelkezni, amelyben többek között „meg kell határozni a bíró szolgálati helyét, beosztását, a szolgálati ideje kezdetét, fizetési fokozatát, az ahhoz tartozó alapilletményét, a pótlékok jogcímét és összegét, valamint a kötelező előrelépése időpontját.”²² Ezen bekezdésből látható, hogy a bírák illetménye meg lehetőségen komplex módon kerül meghatározásra.

Az egyes bírók fizetése több változó tényezőtől függ, úgymint a szolgálati ideje, helye a bírósági szervezetrendszerben, és a további beosztásoktól vagy címetől. Továbbá a bírák javadalmazásának fontos törvényi

szabálya, hogy kötelező előmeneteli rendszer van, azaz meghatározott időtartamonként a törvény erejénél fogva növekszik a bérük.

IV. A bírák illetménye megállapításának szabályai

A bírák javadalmazásáról a Bjt. XIII. fejezete rendelkezik, amely az Alaptörvény értelmében sarkalatosnak minősül.²³

A bíró a Bjt.-ben meghatározott feltételek fennállása esetén illetményre, egyéb javadalmazásra, kedvezményre és költségterítésre jogosult.²⁴ A bíró illetménye, alapilletménye, illetményalapja között különbséget kell tenni, ugyanis mást értünk mindhárom kifejezés alatt, és azokat nem lehet egymás helyett szinonimaként használni.

A bíró illetménye hétköznapi értelemben az elvégzett munkájáért havi rendszerességgel járó, bruttó forint összegben megállapított munkabér. Ez különböző összegű és szorzók alapján meghatározott elemekből tevődik össze, amelynek során több mindent figyelembe kell venni. A Bjt. kimondja, hogy „a bíró illetménye alapilletményből, továbbá pótlékból tevődik össze. A beosztási pótlék, a vezetői pótlék és a címpótlék alapilletmény jellegű.”²⁵

A bírói illetményszámítás mindenkori origója a bírói illetményalap, amelyet mindig az adott évi költségvetési törvény határoz meg.²⁶ Ennek mértéke 2019-ben 453.330,²⁷ 2020-ban szintén 453.330 forint volt.²⁸ Fontos szabály, hogy az adott évi illetményalap összege az előző évi összegénél nem lehet alacsonyabb.²⁹ Ez az egyik megjelenése az Alaptörvényben is rögzített bírói függetlenségnek, hiszen ha az illetményalapot lehetne csökkenteni, akkor a bírák illetménye is csökkenthető lenne.

¹⁷ A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjt.) 237. § (1) bekezdése

¹⁸ A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.), 12. § (2) bekezdése

¹⁹ Mt. 42. § (1) bekezdése és (2) bekezdés b) pontja

²⁰ Bjt. 3. § (5) bekezdés és 26. § (2) bekezdése

²¹ Bjt. 237. § (1) bekezdése

²² Bjt. 26. § (2) bekezdése

²³ Bjt. 237. § (1) bekezdése

²⁴ Bjt. 167. §

²⁵ Bjt. 168. §

²⁶ Bjt. 169. § (2) bekezdése

²⁷ Magyarország 2019. évi központi költségvetéséről szóló 2018. évi L. törvény 64. § (1) bekezdése

²⁸ Magyarország 2020. évi központi költségvetéséről szóló 2019. évi LXXI. törvény 62. § (1) bekezdése

²⁹ Bjt. 169. § (2) bekezdése

A 2019 decemberében elfogadott, és 2020. január 1-től megvalósult bírói és ügyészi illetményemelés ekkor a fokozati szorzók, beosztási és címpótlékok rendszerének átalakításával ment végbe. A későbbi évek illetményemelése már egyszerűbb módon, a bírói illetményalap emelésével történt, amely 2021-ben 507.730 forintra nőtt,³⁰ majd 2022-ben 566.660 forintra emelkedett.³¹ Látni fogjuk, hogy a bírói illetményalap emelése nemcsak a bíró alapilletménye szempontjából bír kiemelt jelentőséggel, hanem a különböző pótlékok vonatkozásában is, hiszen azok mindig a bírói illetményalap százalékban meghatározott összegei.

mellékletében fizetési fokozatonként meghatározott szorzószámok szorzataként kell megállapítani, amelyet az alábbi táblázat tartalmaz.³²

Látható, hogy az ötödik fizetési fokozatig 0,1-es, a hatodik fokozattól kezdve 0,05-ös értékkel emelkedik háromévente a szorzószám. Ez a gyakorlatban azt jelent, hogy ceterus paribus a bírák alapilletménye az első tizenöt évben háromévente bruttó 56.660 forinttal, a tizennyolcadik évtől háromévente pedig bruttó 28.333 forinttal emelkedik. Ezeket a szorzószámokat az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló

	A	B
1	Fizetési fokozatok	Szorzószámok
2	1.	1,25
3	2.	1,35
4	3.	1,45
5	4.	1,55
6	5.	1,65
7	6.	1,70
8	7.	1,75
9	8.	1,80
10	9.	1,85
11	10.	1,90
12	11.	1,95
13	12.	2,00
14	13.	2,05
15	14.	2,10

A fentiek alapján megállapítható, hogy a bíró havi illetménye alapilletményből, és az illetményalap különböző mértékű szorzóival meghatározott beosztási pótlékból, vezetői pótlékból és a címpótlékból áll. A bíró alapilletményét Bjt. szerint számított szolgálati ideje alapján, a bírói illetményalap és a Bjt. 2.

2019. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: 2019. évi CXXVII. törvény) 5. melléklete alapította meg 2020. január 1-jei hatálybalépéssel. Ezelőtt a szorzószámok 1,00-ról indultak, és 1,75 volt a skála teteje, amely most a hetedik fizetési fokozatnak felel meg.

³⁰ Magyarország 2021. évi központi költségvetéséről szóló 2020. évi XC. törvény 65. § (1) bekezdése

³¹ Magyarország 2022. évi központi költségvetéséről szóló 2021. évi XC. törvény 66. § (1) bekezdése

³² Bjt. 169. § (1) bekezdése

A hatályos Bjt.-ben a fizetési fokozatok 1-től 14-ig terjednek,³³ minden újonnan kinevezett bírót az 1. fizetési fokozatba kell besorolni, ha a kinevezéskor szolgálati idővel még nem rendelkezett.³⁴ A bíró minden három év szolgálati idő megszerzése után eggyel magasabb fizetési fokozatba lép,³⁵ amely automatikusan történik, tehát nincs a munkáltatói jogkör gyakorlójára bízva. Ugyanakkor, ha a munkáltatói jogkör gyakorlója úgy ítéli meg, és a bíró kiváló minősítése ezt alátámasztja, akkor a bírót a bírói tisztségének fennállása alatt „két alkalommal a kollégium előterjesztésére eggyel magasabb fizetési fokozatba lehet besorolni.”³⁶ A két soron kívüli előresorolás között azonban legalább hat év különbségnek kell lennie.³⁷ Ez a rendelkezés indokolt is, hiszen a fizetési fokozatok rendszere egy logikusan felépített szisztéma, amely az eltöltött évekhez igazodóan honorálja a munkában töltött időt.

A szolgálati idő vonatkozásában három kiemelt szabályt találunk még a Bjt.-ben, annak is a 172. §-ában. Az első, hogy a szolgálati idő kezdete a bíró kinevezésének napja.³⁸ A második, hogy a szolgálati időbe beleszámít az ügyészként eltöltött, valamint a jogi szakvizsgához kötött jogviszonyban eltöltött idő.³⁹ A harmadik, hogy a szolgálati idő számítása során a töredék évet egész évként kell figyelembe venni.⁴⁰

A fentiek alapján megállapított alapilletményhez a Bjt. különböző elnevezésű és mértékű pótlékokat kapcsol, amelyeket alapvetően két csoportra lehet osztani, a vezető és a nem vezető beosztású bírakat is megillető pótlékokra. A vezetői pótlék csak a vezető beosztásban dolgozó bírónak jár, míg a többi pótlék a nem vezető bírónak is járhat, illetve a beosztási pótlék esetében kötelező, hogy járjon.

A magyar bírósági szervezetrendszernek megfelelően négy szintű a beosztási pótlékok

rendszere is, eszerint a „járásbírói bíró, a törvényszéki bíró, az ítélőtábla bírójának, a Kúria bírójának beosztási pótlékra jogosult.”⁴¹ A beosztási pótlék összege a bírói illetményalap bizonyos százaléka, amelyet hozzá kell adni a bíró alapilletményéhez annak érdekében, hogy megkapjuk az egyes bírók havi bruttó fizetését. A beosztási pótlék az illetményalap összegének 20%-a a járásbírói bírónál, 40%-a a törvényszéki bírónál, 70%-a az ítélőtábla bírójánál, és 120%-a a Kúria bírójánál.⁴² Ezek az új, 2019 decemberében a 2019. évi CXXVII. törvényben megállapított százalékok a szinte kivétel nélkül a duplája – ítélőtáblai bírák esetében korábban 40% volt – volt a korábbi értékeknek.

A fenti számok a gyakorlatban azt jelentik, hogy egy tizenöt éves szolgálati idővel rendelkező járásbírói bíró több mint 1 millió forint bruttó fizetést kap, egy harminc éves szolgálati idővel rendelkező kúriai bíró pedig több mint bruttó 1,7 millió forintot vihet haza havonta. Ezek az összegek megfelelő színvonalú megélhetést biztosítanak a bírónak annak érdekében, hogy tevékenységük során függetlenül és pártatlanul tudjanak ítélni.

Az OBT vagy az OBH elnöke a kiváló, magasabb bírói beosztásra alkalmas bírónak címpótlékot adományozhat. A járásbírói bíró részére „címetes törvényszéki bíró”, a törvényszéki bíró részére „címetes táblabíró”, az ítélőtábla bírójának részére „címetes kúriai bíró”, a kúria bírójának részére „kúriai tanácsos” cím adható a kiválóság fennállása esetén.⁴³ Címpótlékként a címetes törvényszéki bíró a bírói illetményalap összegének a 30 százalékának, a címetes táblabíró az 50 százalékának, a címetes kúriai bíró a 80 százalékának, a kúriai tanácsos a 130 százalékának megfelelő összegre jogosult. Fontos szabály azonban, hogy egy bíró vagy beosztási vagy címpótlékot kaphat egyidejűleg.⁴⁴

³³ A Bjt. 2. melléklete a bírák fizetési fokozatai és az alapilletmény megállapításához szükséges szorzószámokról (a továbbiakban: Bjt. 2. melléklet)

³⁴ Bjt. 170. § (1) bekezdése

³⁵ Bjt. 170. § (2) bekezdése

³⁶ Bjt. 171. §

³⁷ Bjt. 171. §

³⁸ Bjt. 172. § (1) bekezdése

³⁹ Bjt. 172. § (2) bekezdése

⁴⁰ Bjt. 172. § (3) bekezdése

⁴¹ Bjt. 173. § (1) bekezdése

⁴² Bjt. 173. § (2) bekezdése

⁴³ Bjt. 174. § (1) és (2) bekezdése

⁴⁴ Bjt. 174. § (3) bekezdése

Háromféle pótlék járhat a beosztási vagy címpótlék mellett minden bírának, ez az idegennyelv-ismereti pótlék, a kiegészítő pótlék és a képzettségi pótlék.

Az idegennyelv-ismereti pótlékre az a bíró jogosult, aki munkakörében az idegen nyelvet a munkáltatója rendelkezése szerint használja, és az adott nyelvből az állami nyelvvizsga letételét igazoló bizonyítvánnyal vagy azzal egyenértékű igazolással rendelkezik.⁴⁵ Az idegennyelv-ismereti pótlék nyelvvizsgánként jár, felsőfokú komplex nyelvvizsgáért a bírói illetményalap nyolc százaléka, középfokú komplex nyelvvizsgáért pedig a bírói illetményalap négy százaléka jár.⁴⁶ Angol, francia vagy német nyelv felsőfokú ismeretért tizenkettő, középfokú ismeretért nyolc és alacsony fokú ismeretért a bírói illetményalap kettő százaléka jár.⁴⁷

A munkáltatói jogkör gyakorlója a bíró részére meghatározott időre, illetve a feladat ellátásának idejére kiegészítő pótléket állapíthat meg, ha a bíróság alaptevékenységébe tartozó munkaköri feladatai mellett sajtószerkesztői, instruktori vagy más, a működéshez szükséges feladatokat rendszeresen teljesít.⁴⁸ A kiegészítő pótlék a bírói illetményalap öt százalékatól harminc százalékáig terjedhet, több feladat ellátása során azonban a negyven százalékot nem haladhatja meg.⁴⁹

A munkáltatói jogkör gyakorlója a bíró részére képzettségi pótléket állapíthat meg felsőfokú iskolarendszerű képzésben, továbbképzésben szerzett szakképesítés, szakképzettség, továbbá doktori (PhD) vagy ennél magasabb tudományos fokozat elnyerése esetén, ha a megszerzett ismeretek a munkaköre ellátásánál vagy a bíróság feladatainak teljesítése során közvetlenül hasznosíthatók.⁵⁰ A képzettségi pótlék összege az illetményalap tíz százalékatól harminc százalékáig terjedhet.⁵¹

A vezetői munkakörök megnevezését és az azokhoz tartozó pótlékek százalékos értékét a Bjt. 3. számú melléklete tartalmazza.⁵² 2020 előtt ez a táblázat más felépítést követett, ennek újragondolása komoly kihívást jelentett annak érdekében, hogy minél igazságosabb rendszert sikerüljön kialakítani, amely megfelelően tükrözi a vezetői beosztáshoz tartozó magasabb felelősségi szintet.

A vezetői pótlékek a bírói illetményalap százalékos megállapított értéke, amely csak a magasabb beosztás után jár, azt halmozni vagy többszörözni nem lehet.⁵³ A vezetői pótlék összegének a megállapítása során a kiemelt járásbíró elnöke a törvényszék elnökével, elnökhelyettese a nagyobb járásbíró elnökével, csoportvezetője a törvényszék kollégiumvezetőjével, csoportvezető-helyettese a kisebb járásbíró elnökével azonos beosztásúnak minősül.⁵⁴ A kiemelt és nagyobb járásbírók általában jelentősebb számú ügyforgalommal találkoznak, létszámuk ehhez igazodóan is nagyobb.

Ennek megfelelően kiemelt járásbíróknak minősül az a járásbíró, ahol a bírák éves átlagos statisztikai állományi létszáma az ötven főt meghaladja, nagyobb járásbíróknak minősül a törvényszék székhelyén működő járásbíró, továbbá az a bíróság, ahol a bírák éves átlagos statisztikai állományi létszáma a 8 főt meghaladja.⁵⁵ A következő táblázat bemutatja a vezetői pótlékek hatályos rendszerét, amelyet a 2019. évi CXXVII. törvény állapított meg.

⁴⁵ Bjt. 179. § (1) bekezdése

⁴⁶ Bjt. 180. § (1) bekezdése

⁴⁷ Bjt. 180. § (2) bekezdése

⁴⁸ Bjt. 181. § (1) bekezdése

⁴⁹ Bjt. 181. § (2) bekezdése

⁵⁰ Bjt. 182. § (1) bekezdése

⁵¹ Bjt. 182. § (2) bekezdése

⁵² Bjt. 176. § (1) bekezdése

⁵³ Bjt. 176. § (2) és (3) bekezdése

⁵⁴ Bjt. 177. § (1) bekezdése

⁵⁵ Bjt. 177. § (2) bekezdése

	A	B
1	A vezetői munkakörök	Százalék
2	A Kúria kollégiumvezetője és főtárgya	200
3	A Kúria kollégiumvezető-helyettese és főtárgya-helyettese Az ítélőtábla elnöke A Fővárosi Törvényszék elnöke	150
4	A Kúria tanácselnöke Az ítélőtábla elnökhelyettese A törvényszék elnöke	120
5	Az ítélőtábla kollégiumvezetője A Fővárosi Törvényszék elnökhelyettese	100
6	Az ítélőtábla kollégiumvezető-helyettese	80
7	A Fővárosi Törvényszék kollégiumvezetője A törvényszék elnökhelyettese	70
8	A nagyobb járásbíróóság elnöke	60
9	Az ítélőtábla tanácselnöke	50
10	A Fővárosi Törvényszék kollégiumvezető-helyettese A törvényszék kollégiumvezetője	45
11	A törvényszék kollégiumvezető-helyettese A törvényszék csoportvezetője A nagyobb járásbíróóság elnökhelyettese A kisebb járásbíróóság elnöke	40
12	A törvényszék csoportvezető-helyettese A törvényszék tanácselnöke A nagyobb járásbíróóság csoportvezetője	30
13	A nagyobb járásbíróóság csoportvezető-helyettese A kisebb járásbíróóság elnökhelyettese	25

V. Záró gondolatok

A bírói illetmények megfelelő szinten való meghatározása a bíróságok Alaptörvényben rögzített függetlenségének, továbbá a magas szakmai színvonal megőrzésének egyik biztosítója.

Ezen alapelvekkel és garanciális rendelkezésekkel összhangban az Országgyűlés elismerte a Kormány azon szándékát, hogy az igazságszolgáltatásban foglalkoztatottak számára méltányos, a mindenkori nemzetgazdaság teljesítményével összhangban álló javadalmazást biztosítson. A fentiek alapján látható, hogy az elmúlt több évtized legjelentősebb bírói bérfejlesztése valósult meg 2019 és 2022 között.

Fontos kiemelni, hogy egyrészt ezzel párhuzamosan az ügyészek illetményemelésre is megtörtént 2020. január 1-től. A bírói illet-

ményalap fokozatos felemelése 453.330 forintról 566.660 forintra nemcsak a közel 3000 bírót és 2000 ügyészt érintette, hanem az igazságügyi alkalmazottakat és az ügyészségi nem ügyész foglalkoztatottakat is. A három ütemben történő béremelésnek köszönhetően összesen több mint 60 %-os illetményemelésre kerül sor a bírák illetményének vonatkozásában.

Ennek köszönhetően az emelésben részesülő személyek száma az elmúlt években több mint 16.000 fő. A magyar gazdaság európai uniós átlagon felüli teljesítménye megteremtette annak lehetőségét, hogy a bírókra vonatkozóan átfogó bérrendezés valósulhasson meg, ezáltal közelítve illetményüket az európai uniós átlaghoz. Ez az intézkedés-sorozat jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországon független, stabil igazságszolgáltatási rendszer működjön.

A SZERZŐDÉSI SZABAD- SÁG PROBLEMATIKUS PONTJAI A GYERMEK- TARTÁS MÉRTÉKÉT MEGHATÁROZÓ MEGÁLLAPODÁSOKBAN**

I. Bevezetés

A gyermeknek joga van olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. Az alábbi rendelkezést a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) 27. cikkének 1. pontja deklarálja és kötelezi a részes államokat, hogy olyan szabályozást alakítsanak ki, amely a gyermekek ezen jogát elismeri és biztosítja. Magyarországon a Gyermekjogi Egyezményt az 1991. évi LXIV. törvénnyel implementálták, így ez a kötelezettség természetesen hazánkra is vonatkozik.

A gyermekek gondozása és tartása, ebből következőleg pedig a gyermek megfelelő életszínvonalának biztosítása hazánkban mindig is a szülők kötelezettsége volt elsősorban. Már a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (a továbbiakban: Htv.) 95. §-a is rögzítette, hogy a közös gyermek tartása és nevelése költségeit mindkét szülő jövedelme arányában köteles fedezni, ha arra a gyermekek vagyonának jövedelme nem elegendő. Ezen a rendelkezésen a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) akképp finomított, hogy a szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles volt

megosztani kiskorú gyermekével mindazt, ami a gyermek eltartására rendelkezésre áll, kivéve, ha a gyermek megfelelő vagyonnal rendelkezett és nem szorult a szülők általi tartásra vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona volt.¹ Hatályos polgári törvénykönyvünk családjogi szabályai között pedig azt találjuk, hogy rokonival szemben az jogosult tartásra, aki magát önhibáján kívül nem képes eltartani,² a gyermektartások esetén azzal a kiegészítéssel, hogy a gyermeket elsősorban a szülők kötelesek tartani.³ Az említett rendelkezésekből egyrészt megállapítható, hogy hazánkban a családjogi szabályozásnak mindig is eleme volt a gyermektartás jogintézménye, ugyanakkor az idők folyamán a szabályanyag a társadalom változásaival összhangban alakult át fokozatosan. A Htv. fentebb hivatkozott rendelkezéséből kitűnik, hogy kezdetben a jogalkotás kifejezetten a szülő tartási kötelezettségére fókuszált, majd fokozatosan a változó jogszabályi környezet a rokonok teljes körére kiterjesztette a jogi kötelezettséget, azzal, hogy elsősorban a gyermekhez legközelebb álló személyek, a szülők tartási kötelezettségét hangsúlyozza. Álláspontunk szerint a szabályozás mindenképpen eleget tesz a gyermekjogi egyezmény által megfogalmazott követelményeknek, ugyanakkor vannak olyan elemei is a gyermektartás hatályos szabályozásának - figyelembe véve azok gyakorlati megvalósulását - amelyek további kérdésekre adnak okot.

A Ptk. családjogi szabályai ugyanis egyfelől rendkívül gyermek-centrikusak, ami már abban megmutatkozik, hogy a jogalkotó a hatályos szabályanyagban alapelvi szintre emelte a gyermek érdekének érvényesítését.⁴ A gyermek érdekének fokozott figyelembe vétele azonban nem csak az alapelvek között jelenik meg a hazai családjogban, hanem sok esetben a tételes jogi rendelkezések között is

* Dr. Kriston Edit, Phd., egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Intézet, Polgári Jogi Tanszék

** A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

¹ Csjt. 69/A. § (1) bekezdés

² 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.) 4:194. § (1) bekezdés

³ Ptk. 4:196. § (2) bekezdés

⁴ Ptk. 4:2. §

felbukkan. A rendelkezés konkrét tartalma azonban nem általánosítható. Arra kérdésre ugyanis, hogy mi a gyermek érdeke, mindig az adott szituációban, a konkrét élethelyzetben előforduló körülmények alapján lehet ugyanis következtetni, így ezek részletes és lehetőség szerint teljeskörű feltárása lenne szükséges ahhoz, hogy a gyermek érdeke ténylegesen érvényesülhessen a jog eszközein keresztül. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a jogvitákban a felek közötti viszonyok teljeskörű feltérképezése sokszor nehézségekbe ütközik. Ennek számos oka lehet, ugyanakkor a tanulmány szempontjából kiemelendő a családtagok jogviszonyainak azon jellegzetessége, hogy a legbensőségesebb kapcsolataink jogi szabályozásáról van szó. Ebből adódóan maga a jogalkotás is arra törekszik a családjogban, hogy kizárólag a legszükségesebb és leginkább vitát gerjesztő élethelyzeteket szabályozza, meghagyva ezzel a lehetőséget arra, hogy a felek a saját egyéni és egyedi igényükhöz igazítsák a jogviszonyukat. Ez mutatkozik meg abban, hogy a szülők akár együttélésük idejére, akár a házasságuk felbontása vagy egyéb életközösségük megszakadása esetére megállapodhatnak a saját magukat valamint gyermekeiket érintő jogkérdésekről, beleértve a gyermektartást is. A magánautonómia ráadásul olyannyira biztosított, hogy a Ptk. elsődlegessé teszi ilyen esetekben a felek közötti konszenzus kialakítását, és kizárólag ennek hiányában rendeli el a tartás törvényen alapuló formájának mérlegelését.

Tekintettel arra, hogy az érintettek egyre gyakrabban élnek ezzel a lehetőséggel, és igyekeznek ténylegesen az egyedi igényekhez igazítani a megállapodások tartalmát, ezért jelen tanulmány azt a kérdéskört járja körül, hogy meddig terjednek a szerződési szabadság és különösen a tartalomszabadság határai a gyermektartásra vonatkozó megállapodásokban.

II. A szerződési szabadság és a családtagok közötti megállapodások kapcsolódási pontjai

A családtagok közötti megállapodások számos formát ölthetnek és rendkívül színes tartalmi jellemzőkkel bírnak. A családjogban jelen lévő szerződéses viszonyok három részre bonthatóak: megkülönböztethetünk egyfelől a családtagok közötti, személyes jogviszonyokat rendező kontraktusokat, másrészt a tisztán vagyoni jogi kérdéseket magába foglaló családi vagyoni szerződéseket. E kettő között pedig helyet kapnak a vegyes konstrukciók, melyekben a személyes és a vagyoni jelleg egyaránt tetten érhető, egyik-másik dominánsabban, míg a másik kevésbé. A rokонтartás ez utóbbi kategóriába sorolható. A tartás maga ugyanis kétségtelenül vagyoni értékkel bír, ugyanakkor a személyi jogviszonyokhoz hasonló jellegzetességekkel is rendelkezik, hiszen a cél a rászoruló rokon megfelelő életvitelének biztosítása. Maga a rászorultság pedig a jogosult személyéhez tapad szorosán, a tartási igény és a tartási jogosultság más részére nem engedhető át, nem idegeníthető el. Ezen jellemzői alapján így tehát elkülönül a vagyoni jogviszonyoktól, amelyek elsődleges célja viszont a felek között fennálló tulajdoni és a hozzá kapcsolódó egyéb jogosultságok és kötelezettségek rendezése.⁵

A rokонтartás körében kötött kontraktusok legjellemzőbb formái a jogilag szabályozott párkapcsolatban élők, így a házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak között létrejövő *tartási szerződések*, valamint a már említett *gyermektartási és szülő-tartási megállapodások*. Sokszor ezen meg egyezések célja, hogy a tartás egyszeri nagyobb szolgáltatással kerüljön kiváltásra, amely esetekben már inkább a vagyoni jogi jellege dominál ezen kontraktusoknak. A házastársak, bejegyzett élettársak vagy de facto élettársak vagyoni rendezése során ugyanis számos esetben fordul elő, hogy a fél lemond a közös vagyon réses részéről, amiért cse-

⁵ Lásd részletesen: KRISTON Edit: *Szerződési szabadság a családi vagyoni jog klasszikus*

szerződéseiben. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2022. 93-105. o.

rébe nem érvényesítenek vele szemben tartási igényt.⁶ Nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, hogy a tartásnak a közös vagyon rendezésébe történő beszámítása csupán egy elszámolási viszonyt eredményez az érintettek között, nem válik a közös vagyon részévé, amiből következően vagyontételként nem számolható el.⁷

A tartási szerződések fogalmát a Ptk. 6:491. §-ban találjuk, mely szerint a tartásra kötelezett a tartásra jogosult körülményeinek és szükségleteinek megfelelő ellátására, illetve gondozására, a tartásra jogosult ellenérték teljesítésére köteles. Feltűnhet azonban, hogy ez a rendelkezés nem a törvényen alapuló rokонтartást is magába foglaló Negyedik Könyvben található, hanem a Ptk. tipikus szerződésai között. A rokonok között létrejövő tartási szerződések ugyanis a családtagok közötti megállapodások többi típusához hasonlóan kettős természetűek, elsősorban a családjog speciális szabályai irányadóak, ezek hiányában azonban – mivel szerződéses formát öltő jogviszonyról van szó – a kötelmi jog szabályait szükséges követni. Ebből következőleg pedig a családjog alapelvei mellett a kötelmi jog alapelvei, így a szerződési szabadság is irányadó e jogviszonyokban.

A szerződési szabadság elve hagyományos alapelve a magyar polgári jognak. Jogtörténeti aspektusból elmondható, hogy különböző intenzitással volt jelen a magánjogi szabályozásban, ugyanakkor a rendszerváltást követően a szabad áruforgalom és az üzleti élet zavartalanságának biztosítékeként jelentkezett.⁸

A Kúria joggyakorlata rámutat arra, hogy a Ptk.-beli szerződési szabadság elve alapján a feleket megilleti a szabad döntés joga ate-

kintetben, hogy kötnek-e, kivel, milyen típusú és milyen tartalmú szerződést. A Ptk.-nak a szerződésekre vonatkozó rendelkezései, azok diszpozitív jellegéből adódóan, csak akkor és annyiban érvényesülnek, ha és amennyiben a felek másként nem rendelkeznek, feltéve, hogy jogszabály az eltérést nem tiltja. A cselekvési szabadságot biztosító magánautonómia tehát csak a jogszabályok keretei között érvényesülhet, hiszen a Ptk. kifejezetten tiltja azt, hogy a felek társadalmi és gazdasági rendeltetésükkel ellentétes érdekeket érvényesítsenek, és a szerződéseket ilyen érdekek szolgálatába állítsák.⁹

A szerződési szabadság elvét a jogirodalom négy részre osztja:¹⁰

- a szerződés megkötésének szabadsága,
- a partnerválasztás szabadsága,
- a típusválasztás szabadsága, és
- a tartalom szabadsága.

A szerződés megkötésének szabadsága a családjogban teljes mértékben biztosított. Korábban ugyanis említésre került, hogy a családjogi szabályok lényege, hogy a jogalkotó a megállapodások elsődlegességét biztosítja a felek számára és kizárólag ezek hiányában garantálja a jogszabály általi jogrendezést, Vékás Lajos szavaival élve a diszpozitív szabályok „kitöltik a felek megállapodásának hézagait”.¹¹

A partnerválasztás szabadsága és a típusválasztás azonban már korlátozottabb formában jelenik meg, előbbi esetében a jelen tanulmány tárgyát képező megállapodások sajátossága, hogy alanyai elsősorban a családtagok, míg a típusválasztásnál az érdekvédelmi garanciákat biztosító kógens formai előírások húzzák meg a határokat.¹² A gyer-

⁶ Kövesné KÓSA Zsuzsanna: A házastársak egymás közötti szerződésai. *Közjegyzők Közlönye* 2018/1. szám 26.o.

⁷ KÓSA i.m. 26.o.

⁸ TÖRÖK Éva: A szerződési szabadság értelmezésének lehetséges aspektusai. *Jogtudományi Közlöny* 2012/1. szám 41-42.o.

⁹ BH 2013.95.

KRISTON i.m. 163.o.

¹⁰ Lásd részletesen: LESZKOVEN László: A szerződési jog alapelvei. In: BARZÓ Tímea – JUHÁSZ Ágnes – LESZKOVEN László – PUSZTAHELYI Réka: *Kötelmi jog - kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*, Miskolc, Novotni Kiadó, 2015. 152-158.o.

¹¹ VÉKÁS Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. *Magyar jog* 2018/7-8. szám 387.o.

¹² Lásd részletesen: KRISTON i.m. 94-97. és 165-166.o.

mektartás vonatkozásában a családjogi normák között főszabály szerint nincs kógens szabály a megállapodás alakiságával kapcsolatosan, ugyanakkor a kötelmi jog szabályai szerint az írásbeliség kötelező.¹³

Az utolsó elem a tartalomszabadság, amely alapján a felek szabadon határozhatják meg miről és milyen részletszabályok mellett kívánják elkötelezni magukat. A gyermektartással kapcsolatos megállapodások fő fókuszpontja a szerződés definíciójából adódóan a tartás mértéke lesz.

A törvényi szabályok alapján a gyermektartás mértékét két elem befolyásolja: egyfelől a gyermek indokolt szükségletei, másrészt a kötelezett jövedelmi-vagyoni helyzete.¹⁴ Az indokolt szükségletek vonatkozásában a bírói gyakorlat következetesen kitart amellett, hogy az nem jelenthet szűkös tartást, azaz nem azonosítható a létminimummal, hanem a gyermek igényeinek megfelelően egyéniesített, átlagos színvonalú kielégítést foglalja magában.¹⁵ 2018-ban a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja is felhívta rá a figyelmet, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően a gyermek indokolt szükségletei már nem csak az alapvető elemeket (mint ruházkodás élelmezés stb.) és a kiegészítő szükségleteket (tanulás, fejlesztőtevékenységek, egészségügyi gondozás költségei stb.) foglalja magában, hanem az ehhez szükséges olyan eszközöket is (mint például mobiltelefon, laptop stb.) ami a gyermek harmonikus személyiségfejlődéséhez elengedhetetlen.¹⁶ Ezt meghaladóan maga a Ptk. rögzíti, hogy a gyermeket érintő rendkívüli kiadások arányos részének viselésére is kötelezhető a kötelezett.¹⁷ Ebből adódóan azonban időről-időre visszatérő kérdés, hogy

ha a gyermek a szülők együttélése alatt egy magasabb életszínvonalhoz szokott hozzá és hosszabb távon is ilyen környezetben nevelkedett, vajon figyelembe vehető-e ez a körülmény a tartásdíj megállapításakor? Főképp olyan esetekben van ennek jelentősége, amikor a szülők különválása után a gondozó szülő életkörülményei nem teszik lehetővé a megszokott életszínvonal megtartását, de a különélő szülő teljesítőképessége lehetővé tenné, hogy a tartásdíjjal kompenzálja és visszaállítsa ezt a helyzetet. A szakemberek között egyetértés van atekintetben, hogy a gyermeknek állandóságra van szüksége és az érdeküket az szolgálja leginkább, ha a szülők kapcsolatának változása a gyermekre lehetőség szerint minél kisebb mértékben hat ki.¹⁸ A magyar joggyakorlat azonban következetes atekintetben, hogy az átlagost meghaladó luxusszükségletek biztosításának kizárólag a kötelezett önkéntes teljesítése esetén van helye.¹⁹

A másik oldal a kötelezett teljesítőképessége, ahol a kötelezett jövedelmi-vagyoni helyzetének feltárása képezi az alapot, emellett azonban olyan tényezők is értékelésre kerülnek, hogy a kötelezett hány gyermek eltartására kötelezett, illetve hogy milyen egyéb támogatásokat, juttatásokat kapnak a jogosultak. A gyermektartási megállapodásokban azonban a felek a tartásdíj mértékét ezen szempontok figyelmen kívül hagyásával is megállapíthatják és egyedi összeget határozhatnak meg.

¹³ Ptk. 6:491. § (2) bekezdés

¹⁴ Ptk. 4:251. § (1) bekezdés

¹⁵ Kúria Pfv. 21.645/2014/5., BH 2019.112., BH 2019. 244.

¹⁶ Lásd részletesen: Összefoglaló vélemény a Kúria rokонтartással kapcsolatos ítélezési gyakorlatról; https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/joggyak_ossze_foglalo_2018_dr_makai_katalin.pdf (letöltve: 2023.08.23.), 46-50.o.

¹⁷ Ptk. 4:218. § (3) bekezdés

¹⁸ Lásd részletesen: PILINSZKI Attila – GYETVAI Anna: Ami elválaszt, és ami összeköt – Elvált családok, közös szülőség a válás után. In: BÁTKEI Anna – M. RIBICZEY Nóra: *Családdhatározó*. Open books, Budapest, 2021. 68-69. o.

MARGITICS Ferenc: A gyermekkel való szülői bánásmód. In: Margitics Ferenc(szerk.): *Családpaszichológia*. Kery Publishing, 2023. 270-271.

RANSCHBURG Jenő: A család diszharmónia és a válás hatása a gyermek fejlődésére. *Demográfia* 1994/3-4. szám 389-391.

¹⁹ BH2019. 112.

III. (Érték)arányosság a gyermektartással kapcsolatos megállapodásokban

A gyermektartásra vonatkozó szerződések célja tehát az esetek többségében az, hogy a tartásdíj törvényi mértékétől mindenképp eltérjenek a felek. A másik fontos tényező, hogy nyilvánvalóan a szülők ismerik legjobban a gyermekük indokolt szükségleteit, érdeklődési körét, egészségi állapotát, sport-, illetve kulturális igényét, iskolán kívüli elfoglaltságai szükségességét és ezzel összefüggésben a tartásának rendszeres pénzbeli költségeit. A megegyezés tehát feltételezi egyrészt a gyermek szükségleteinek ismeretét, másrészt az indokolt szükségletek kielégítésében a kötelezett szülő tehervállásának mértékében való egyetértést. A Kúria ezzel összefüggésben megállapította, hogy a gyermek érdekének fokozott védelme családjogi alapelvvel²⁰ összhangban elvárható a szülőktől az az előrelátás, hogy számoljanak egyrészt azzal, hogy a szerződés szerinti tartás mértéke kiszámíthatóan, hosszabb időtartamban is teljesíthető legyen. Másrészt az a gyermek indokolt – a harmonikus személyiségfejlődéséhez szükséges – szükségleteit ne csak aktuálisan, hanem folyamatosan és stabilan biztosítsa.

Ha az egyeztetett tartásdíj a törvényi mértéket meghaladja, az mindenképpen a gyermek érdekét szolgálhatja, hiszen a szükségletei és életszínvonala a helyes és rendszeres teljesítés esetén ezáltal biztosított. Előfordul azonban a gyakorlatban, hogy a szülők viszonya a megegyezést követően megromlik, így a kötelezett túlzó mértékűnek találhatja a megállapodásban szereplő értéket. Esetlegesen olyan mértéket fogadott el, amiről már a szerződés megkötéskor tudta, hogy a jövedelme nem képes fedezni és a tartási kötelezettség bíróság általi módosítását kezdeményezi.

Ilyenkor azonban a bíróságok – a szerződési szabadságra tekintettel – valamennyi körülményt egységesen vizsgálnak, beleértve a felek szerződésének megkötését megelőző egyeztetéseit, a szerződéskötés

körülményeit, a felek által a megegyezéssel elérni kívánt célt és az egyéb körülményeket.²¹ A felek megállapodásával rendezett gyermektartásdíj mértékének megváltoztatása iránt perben a bíróságnak a szerződés megkötése után bekövetkezett változásokat tehát a szülői felelősség értékelésére is kiterjedően kell megítélnie, ha a szülők a változások egy részével már a megállapodás megkötésekor számoltak, a tartásdíjat ennek tudatában állapították meg.²²

Ehhez kapcsolódóan a jogalkotó is a felek felelősségét hangsúlyozza, amikor rögzíti, hogy nem kérheti a megállapodáson alapuló tartás megváltoztatását az a fél, akinek a körülmények megváltozásának lehetőségével a megállapodás időpontjában számolnia kellett, vagy akinek a körülmények megváltozása felróható.²³

A fenti rendelkezés és bírói gyakorlat természetesen azokban az esetekben is irányadó, ha a felek a törvényi mértéket el nem érő tartásdíjról állapodnak meg, vagyis a bírósági módosítás ez esetben is csak a lényeges körülményváltozáson alapulhat, a felek véleményének változása nem ad okot erre.

Felmerül a kérdés, hogy vajon a szerződési szabadság lehetővé teszi-e azt, hogy a felek arról állapodjanak meg, hogy a kötelezett nem teljesít gyermektartást. A szerződési szabadságba mindenképpen beleférne, ugyanakkor a gyermek érdeke, mint alapelv szempontjából viszont már aggályosnak mondható. Leggyakrabban ugyanis a gondozó szülő egymaga nem képes sokszor még a gyermek alapszükségleteinek biztosítására sem, valamint a kérdés társadalmi megítélése is álláspontom szerint a szülők közös teherviselését támogatja. Előfordulhat azonban manapság olyan eset is a változó gazdasági és életviszonyok sűrűjében, amikor a gondozó szülő rendelkezik akkora jövedelemmel, amiből egymaga is képes a gyermek szükségleteinek biztosítására, így a megállapodásban lemond a kiskorút megillető tartásról. Ezt a döntést azonban a jogalkotó nem bírzza kizárólag a felekre, hanem annak

²⁰ Ptk. 4:2. § (1) bekezdés

²¹ Pfv. II. 22.194/2016.

²² BH 2019.204.

²³ Ptk. 4:210. § (1) bekezdés

gyámhatósági jóváhagyását is megköveteli érvényességi feltételként.²⁴

Ahogy korábban utaltam rá, a gyermektartás kapcsán a Ptk. azt is rögzíti, hogy a szülők megegyezhetnek abban is, hogy a gyermekétől különélő szülő a tartási kötelezettségének megfelelő vagyontárgy vagy pénzösszeg egyszeri juttatásával tegyen eleget. Ahhoz azonban, hogy ez a szerződés érvényes legyen, két feltétel fennállására van szükség: egyfelől annak az időszaknak a meghatározására, amelynek tartamára a juttatás a tartást fedezi, másrészt pedig a gyámhatóság vagy bíróság jóváhagyására.²⁵ A Ptk. 4:217. § (3) bekezdése továbbá azt is rögzíti, hogy a bíróság a szerződés ellenére maga is megállapíthatja a gyermektartást, ha az a körülmények előre nem látható, lényeges változása miatt a gyermek érdekében vagy valamelyik fél súlyos érdeksérelmének elhárítása miatt indokolt. Mindez pedig arra enged következtetni, hogy ezekben a kontaktusokban az értékarányosság szigorúbban kell, hogy érvényesüljön, mint az egyéb családi vagyoni jogi szerződésekben.

IV. A szerződések végrehajthatóságának problematikája

A gyermektartással kapcsolatos igények érvényesítése kapcsán számos kedvező változás történt az utóbbi időkben mind az eljárások, mind a végrehajtás gyorsítása érdekében.²⁶ A gyermektartásra vonatkozó megállapodások esetében, amennyiben azt a bíróság egyezségként jóváhagyja vagy a gyermek sorsát érintő kérdésként arról a bíróság jogerős határozatot hoz, a végrehajthatóság biztosított. Problémát vet fel azonban az a helyzet, ha a felek megállapodása olyan alakban marad, ami nem minősül végrehajtható okiratnak. A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 10.§-a taxatívén határozza meg a végrehajtható okiratok körét, amelyek között a felek közötti egyszerű szerződések nem

szerepelnek. A gyakorlatban azonban sok esetben előfordul, hogy a megállapodás megkötését követően annak önkéntes teljesítése elmarad és a kötelezett a megállapodásban szereplő gyermektartást visszatartja mindaddig, amíg végrehajtható döntés nem születik, vagyis jelentős idő telhet el a megállapodás létrejötté és a tényleges teljesítése között. A másik eset, amikor a szerződésben szereplő összeghez képest kevesebbet teljesít a kötelezett. Mindkettő közös következménye, hogy a gyermek érdeke sérül, hiszen nem jut hozzá a szükségleteit kielégítő tartásdíjhoz.

A Ptk. szerint a szerződés a felek általi kölcsönös és egybehangzó jognyilatkozattal jön létre, így – ha a felek eltérően nem rendelkeznek – az a megkötésétől kiváltja a joghatást, vagyis jelen esetben ettől az időponttól kezdődően kötelezi az érintett felet a tartásdíj teljesítésére. Önkéntes teljesítés hiányában azonban a jogosult ilyen esetekben egyfelől kénytelen várni mindaddig, amíg a bíróság jóvá nem hagyja a megállapodásukat vagy attól eltérő döntést hoz a gyermektartás tekintetében. Az ilyen visszaközö jellegű magatartások sajnálatos módon az eljárás elhúzódását eredményezhetik, ezért felmerül egy kérdés, hogy van-e a jogosultnak más lehetősége a szerződésen alapuló igényének mihamarabbi kikényszerítésére? Tekintettel arra, hogy szerződésről beszélünk ezért a kötelmi jogi előírásokban kereshetünk megoldást, hiszen a szerződés teljesítésének elmaradása a kötelezett késedelembe esését, azaz szerződésszegést eredményez, így kötelmi jogi igényként a bíróságon ugyancsak érvényesíthető, ugyanakkor az eljárási határidők ezen esetben szintén nem biztosítják, hogy a jogosult mihamarabb az őt megillető tartáshoz jusson. Mindezek alapján elgondolkodtató lenne olyan szabályozás bevezetése, amely a gyermektartásról szóló szerződések végrehajtását meggyorsítaná, akár azáltal, hogy kivételes esetként beemelésre kerülnének ezen szerződések a végrehajtható okira-

²⁴ V.ö. Ptk. 2:15. § (1) bekezdés a) pont

²⁵ Ptk. 4:217. § (2) bekezdés

²⁶ Lásd részletesebben: TÓTH Barbara: A gyermektartás megváltozott szabályai. *Opuscula Civilia* 2022/6. szám 3-18. o.

tok közé, akár olyan különleges nemperes eljárás biztosításával, amely alapján a megkötött szerződést a bíróság soron kívül megvizsgálná és végrehajthatóvá nyilvánítaná. Ezen megoldások elsőként drasztikusnak tűnhetnek, ugyanakkor álláspontom szerint a feleket arra motiválják, egyfelől, hogy körültekintően és átgondolva rendezzék a kérdést, másrészt elősegíti, hogy a gyermekekre ne legyen hatással az a tény, hogy a szülők egymáshoz vagy gyermekhez való viszonya megváltozott a megállapodás megkötését követően.

V. Összegzés

A korábban kifejtett gondolatok summázásaként elmondható, hogy a gyermektartás megállapodással történő rendezése előnyöket és hátrányokat is tartogathat. Mindenképpen előny, hogy a szerződéses jogviszonyrendezés elősegítheti a gyermek fejlődésének harmonikus biztosítását valamint stabilitást jelenthet a szülők teherviselése tekintetében. Ahogy fentebb is hangsúlyoztam, maguk a szülők képesek igazán felmérni a gyermekek szükségleteit, így a gyermek számára legmegfelelőbb megoldást érhetik el. Legfőbb hátránya viszont, hogy a szülők kölcsönös együttműködése nélkül a megvalósítás már szinte lehetetlen. A jogalkotó a szerződési szabadság által rendkívül nagy mozgásteret enged a szülők számára, ugyanakkor látható, hogy a gyermek érdekében a megfelelő jogszabályi garanciák is rendelkezésre állnak. Egyetlen problémás pontként az utolsó fejezetben szereplő végrehajtási nehézségeket tekinthetjük álláspontom szerint, amelyre a fent kifejtett változtatások megoldást jelenthetnek.

GONDOLATOK A SZAKÉRTŐI BIZONYÍTÁS JOGGYAKORLATÁRÓL, AVAGY EGY EMPIRIKUS KUTATÁS EREDMÉNYEI**

I. Bevezető gondolatok

Szakértőnek nevezzük azt a személyt, aki a bíróság hiányzó szakismeretét kiegészítve lehetővé teszi a per eldöntése szempontjából jelentős tények megismerését vagy az észlelt tények megfelelő értékelését.¹ Általánosságban megállapítható, hogy a szakértő egy olyan különleges ismerettel rendelkező személy, aki a bírósággal ellentétben nem jogkérdés tekintetében fejt ki álláspontját, hanem ténykérdésben. E különleges szakértelem szokványos értelmezésében a jogon kívül eső, általános ismereteket meghaladó tudást, tapasztalatot² jelent. Azonban a különleges szakértelmet igénylő perekben az anyagi jogok hatékony, tisztességes eljárás-

ban történő érvényre juttatását a szakértői tevékenység minél magasabb szintű, pártatlan és független ellátása is garantálja.

Hatályos kódexünk, a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) 2018. január 1-jén való hatálybalépésével az Európában érvényesülő perjogi megoldásokhoz igazodva, illetve a magyar eljárásjogi hagyományokra figyelemmel számos területen hozott módosításokat – melyek közül, véleményem szerint a szakértői bizonyításra vonatkozó szabályanyag megújítása az egyik legkiemelkedőbb. A jogalkotó – szakítva a magyar polgári peres eljárást több, mint hatvan évig meghatározó 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: 1952-es Pp.) szakértői bizonyítást érintő, olykor bizonytalan, néhol joghézagokkal övezett szabályozásával³ – többek között törvényi szintre emelte a magánszakértői bizonyítás jogintézményét, állást foglalva a magánszakértő hosszú évtizedekig kérdéses szerepkörének tárgyában,⁴ továbbá a szakértő alkalmazásának eseteit is kiterjesztette.⁵ Így a Pp. megteremtette egy észszerűen és következetesen működő, hatékonyságon alapuló szakértői bizonyítási rendszer törvényi alapjait.⁶ Azonban azt a kérdést, hogy a szakértői bizonyítás reformja milyen

* dr. Móricz Adrienn Aliz, PhD hallgató, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék. Témavezető: Turkovicsné Dr. Nagy Adrienn intézetigazgató egyetemi docens.

** A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

¹ FARKAS József: Bizonyítás. In: SZILBEREKY Jenő – NÉVAI László (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. KJK, Budapest, 1976. 927. o.

² BÁNYAI István: Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben – a kérdéskör vizsgálata a szakértő szemszögéből. In: SZAKÁLY Zsuzsa (szerk.): *Tanulmánykötet – Igazságügyi szakértő a tárgyalóteremben c. konferencia*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2019. 11. o.

³ Az 1952-es Pp. számos problémát vetett fel: a kódex nem vezette végig következetesen a rendelkezési elv érvényesülését a szakértői bizonyítás egészén, a magánszakértőre vonatkozó szabályozás hiánya pedig kirívó problémát jelentett. Lásd: ASZÓDI László: Szakértők. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *A*

polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2017. 400-403. o.

⁴ A Pp. a szakértői szerepkört illetően az 1952-es Pp.-vel egyezően állást foglal amellelt, hogy a szakértő bizonyítási eszköznek, szakvéleménye bizonyítéknak minősül, e szerepkört pedig a magánszakértőre nézve is kiterjeszti. A szakértői szerepkör kérdéséről lásd bővebben: MÓRICZ Aliz: Dogmatic issues of expert evidence in a comparative law approach. in: *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, 2023/1. (megjelenés alatt)

⁵ A szakértői bizonyítást célzó reformok részleteiről lásd bővebben: VITVINDICS Mária: A szakértőkre vonatkozó szabályozás megújítása az új polgári perrendtartásba *Advocat*, 2017. évi különszám. 22-25. o.

⁶ Lásd erről bővebben: POMEISL András: A bizonyítás általános szabályai. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017. 457-496. o.

hatással lesz a bírósági joggyakorlatra és milyen változásokat eszközöl benne, 2018-ban még korántsem lehetett megválaszolni.

Napjainkban, több, mint öt évvel a Pp. hatálybalépését követően úgy gondolom, már kellő idő eltelt ahhoz, hogy a szakértői bizonyítás reformját illetően egy stabil és egységes joggyakorlatról beszélhessünk, így megalapozott lehet egy bírói gyakorlatot érintő, mélyreható elemzés lefolytatása. Tekintettel egyrészt arra, hogy végső soron a jogalkalmazás az, amely kiemelt hatással bírhat a törvényi szabályozásra, másrészt az ítélezési gyakorlat vizsgálat alá vonásával fontos következtetések vonhatóak le a jövőre nézve a szakértői bizonyítás jogintézményével kapcsolatban. Ez az alapgondolat kísérte végig a bírósági gyakorlatot célzó vizsgálódásaimat, amelynek középpontjában egy, a Miskolci Törvényszéken lefolytatott empirikus kutatás⁷ áll. Ennek eredményeit és végső konklúzióimat jelen tanulmány keretei között kívánom ismertetni.

II. Az empirikus kutatás főbb irányai, munkamódszere

A Pp. kodifikációja⁸ során a jogalkotó egy eredményesen működő, a régi normákat övező bizonytalanságtól mentes szakértői bizonyítást tűzött ki célul – amely célkitűzésnek véleményem szerint eleget is tett, hiszen a kódex megteremtette ennek elméleti és jogszabályi hátterét. A megváltozott rendelkezések hatására kétséget kizáróan kijelenthető, hogy a Pp. megújult szabályai más pertaktikát és az eddigiektől eltérő nézőpontot kívánnak meg a perben résztvevő felektől, beleértve a bíróságot és a per során eljáró szakértő(ke)t egyaránt. Így hát joggal merül fel a kérdés: a bíróságok, a szakértők és a peres felek hogyan alkalmazkodtak az új szabályozáshoz?

⁷ Jelen kutatás nem valósulhatott volna meg a Miskolci Törvényszék vezetőségének közreműködése nélkül, így ezúton is köszönetemet szeretném kifejezni dr. Tuzáné dr. Papp Szilviának, a Miskolci Törvényszék elnökének.

Ahhoz, hogy e jelen okfejtés alapját képező kérdésre megfelelő választ tudjak adni, és egyúttal arra is rávilágítsak, hogy az eset jog a Pp. reformjai mentén a járható gyakorlati út mely fázisában tart, empirikus kutatási módszert vettem igénybe, amelynek fókuszában a szakértői bizonyítás bírósági gyakorlata mellett tapasztalt, szakavatott jogalkalmazók visszajelzései állnak. Mindenekelőtt hangsúlyozni szeretném, hogy vizsgálatom *nem tekinthető reprezentatívnak*, és nem tükrözi a Miskolci Törvényszéken ítélezési feladatokat ellátó bírái összességének álláspontját, tekintettel a válaszadás önkéntességére. Ebből kifolyólag a kutatás eredményei nem alkalmasak arra, hogy abból a magyar polgári bírósági joggyakorlatra vonatkozó *általánosítható megállapításokat* tegyünk, de alkalmasak arra, hogy megmutassák a szakértői bizonyítás újításainak fogadtatását és a kezdeti jogalkalmazói tapasztalatokat, amelyek vélhetően nagyjából hasonlóak lehetnek az ország más törvényszékein is.

Az ítélezési gyakorlat vizsgálatát bírának címzett, általuk teljes mértékben anonim módon kitöltött kérdőívek segítségével végeztem, amelyek feleletválasztós, valamint kifejtős formában feltett kérdéseket tartalmaztak – lehetőséget kínálva ezáltal a bírák véleményformálására. Bár a kutatás mindeleelőtt a gyakorló bírák nézőpontjából mutatja be a szakértői bizonyítás joggyakorlatát, a kérdések széles skálája révén mégis rámutat mind a peres felek, mind az eljárásokban résztvevő igazságügyi szakértők jogszabályi rendelkezésekhez való viszonyulására, szemléletére is.

Kutatómunkám további lehatárolását is fontosnak tartottam, hiszen a kutatást nem kívántam kiterjeszteni az egész bírósági szervezetre, csupán a polgári ügyszakban, elsőfokon ítélező bírák csoportjára. Figyelemmel arra, hogy a bíróság másodfokon jellemzően szűkebb körű bizonyítást folytat le,

⁸ A kodifikációs folyamatról lásd bővebben: WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. *Jogtudományi Közöny*, 2017/4. 153-161. o.

véleményem szerint következtetések az elsőfokú eljárás gyakorlatát vizsgálva vonhatóak le. Mindezek alapján elsődlegesen egykettős irányú kutatást határoztam meg: a kitöltött kérdőívek kiértékelésével külön elemzés alá vontam a Miskolci Járásbíróság és a Miskolci Törvényszék joggyakorlatáról kapott képet. Ezen információkat pedig a szakértői bizonyítás alkalmazásának három módjára tekintettel három nagy csoport köré szerveztem, és összehasonlító-elemző módszer segítségével összevettem.

Vizsgálataim *hipotézisét* akként kívánom megadni, hogy mivel a Pp. koncepcionálisan átalakította a szakértői bizonyítást érintő rendelkezéseket és egyértelművé tette a magánszakértő eljárásjogi helyzetét⁹ is, feltételezhető, hogy e reformok nagy hatást gyakoroltak a bírósági joggyakorlatra, benne úgyszintén megjelennek, továbbá a joganyag kiegészítése és pontosítása gyanánt a magánszakértő az esetjogban is hangsúlyosabb szerepet tölt be. Mindezek alátámasztására kutatásomban azt vizsgáltam, hogy miként változott a szakértői bizonyítás lefolytatása az új szabályozás hatálybalépésével, a polgári peres eljárásokban mennyire gyakori a kirendelt szakértő (illetve a más eljárásban kirendelt szakértő) alkalmazása és a magánszakértő igénybevétele, továbbá a bírói joggyakorlatban a szakértő alkalmazásának melyik módja elterjedtebb. Ezen felül a szakértők perbeli tájékozottságára, az előterjesztett szakvélemények aggályosságára vonatkozó kérdések, valamint a gyakorló bírák véleményének megismerésére törekvés is hangsúlyos szerepet kaptak kutatómunkámban.

A bíráknak megküldött kérdőíveken az alábbi kérdések szerepeltek:

- 1) A Pp. 2018. január 1-jei hatálybalépése óta az Ön által elbírált ügyek megközelítően hány százalékában került sor szakértő alkalmazására?

- 2) Bírói tapasztalata alapján a jogalkalmazásban a szakértő bizonyítás mely módja élvez elsőbbséget?
- 3) Elégedett-e a magánszakértői bizonyítás reformjával?
- 4) Tud olyan jellemző pertípust megjelölni, ahol a felek gyakran indítványozzák a magánszakértői bizonyítást?
- 5) A Pp. szabályai alapján a magánszakértő csak a magánszakértői vélemény benyújtására irányuló bizonyítási indítvány előterjesztését követően vehető igénybe. Azonban az Új Pp. Konzultációs Testületének 7. számú állásfoglalása alapján az indítvány előterjesztését megelőzően elkészített magánszakértői vélemény csatolható a keresetlevélhez – bár ez ebben a stádiumban még nem minősül magánszakértői véleménynek. A bírói gyakorlatban mely esetkör a jellemzőbb?
- 6) Hozzávetőlegesen az esetek hány százalékában volt megállapítható a szakvélemény aggályossága?
- 7) Véleménye szerint a szakértők mennyire tájékozottak a szakértői bizonyítás megváltozott szabályaival a polgári perekben?

III. Az empirikus kutatás eredményei

III.1. A kutatásban résztvevők

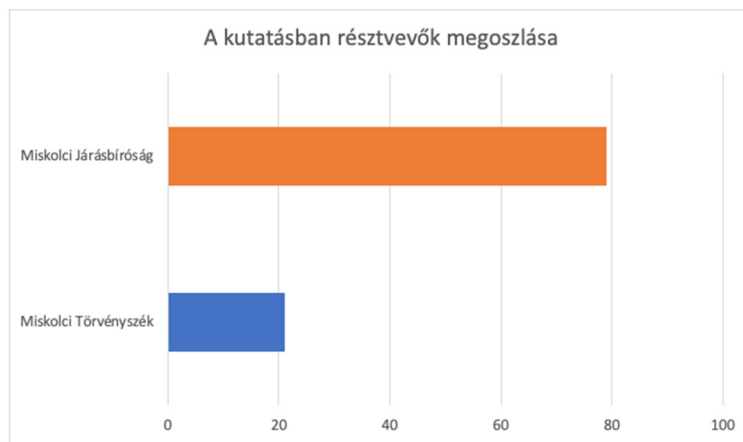
A kérdőívet járásbírósági és törvényszéki szinten, elsőfokú eljárásokban ítélező bírák töltötték ki. A kutatásban résztvevők körét, összetételét illetően szembetűnő volt, hogy abban jellemzően a járásbírósági bírák vettek részt. A kutatásban közreműködő 14 bírósági bírósági 79%-a nyilatkozott úgy, hogy munkáját a járásbíróságon látja el, míg ehhez képest a

⁹ Az 1952-es Pp. nyomán folyamatosan változó bírósági esetjog többféle módon látta értékelhetőnek a magánszakértői véleményt, köztük okirati bizonyítékként, illetve a fél szakmai álláspontjaként. A gyakorlat nézőpontjait az alábbi jogesetek is hűen

tükrözik: BH1996. 102., BH2004. 59., BH1999. 365., BH2007. 192., BH1983. 233., BDT2003. 759., BDT2001. 181., BH2003. 17., BH2012. 175.

kérdőívet kitöltő bírák csupán 21%-a ítélkezik elsőfokon a Miskolci Törvényszéken. Mindezek alapján megállapítható, hogy a

vizsgálatomban résztvevők több, mint háromnegyede a járásbírói joggyakorlat megismerése útján segítette a munkámat.

*A kutatómunkámat segítő bírák megoszlása a bírósági szervezetrendszer szerint.
Forrás: saját szerkesztés.*

III.2. A szakértői bizonyítás lehetséges módzatai, gyakoriságuk

A Pp. 300. § (3) bekezdése rögzíti, hogy a szakértő a polgári peres eljárásokban a fél megbízása, vagy kirendelés alapján vehet részt – vagyis (a kódex reformja révén) beszélhetünk magánszakértőről, aki a féllel kötött megbízási szerződés alapján látja el tevékenységét és készíti el magánszakértői véleményét, illetve kirendelés alapján eljáró szakértőről, aki feladatát a bíróság kirendelő végzésében foglaltaknak megfelelően teljesíti. Azonban fontos kiemelni, hogy a Pp. lehetővé teszi a más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását is, azáltal, hogy a bizonyító fél számára engedélyezi a más eljárásban kirendelt szakértő szakvéleményének perbeli felhasználását, ha a szakvélemény az adott szakkérdés tárgyában született.

A szakértői bizonyítás e három módjának előfordulását érintő kérdéssel azt kívántam felmérni, hogy az elsőfokú peres eljárásokban milyen gyakorisággal kerül sor bíróság által kirendelt szakértő, magánszakértő, vagy éppen más eljárásban kirendelt szakértő igénybevételére. A kérdőívet kitöltő bírák

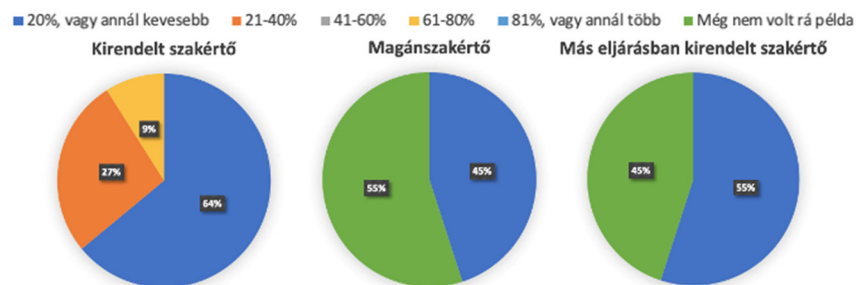
számára a szakértői bizonyítás lehetséges módzataihoz hat értéket rendeltem, amely értékek közül a szakembereknek kellett választaniuk azt, amivel hozzávetőlegesen megadható, hogy az általuk elbírált ügyek hány százalékát teszik ki azon esetek, melyekben szakértői bizonyítás alkalmazására került sor. Ennek megfelelően a gyakorló bírák aszerint nyilatkozhattak, hogy a befejezett peres eljárások a) 20%-át, vagy annál kevesebb részét, b) 21-40%-át, c) 41-60%-át, d) 61-80%-át, e) 81%-át, vagy annál nagyobb részét jellemezte igazságügyi szakértő igénybevétele, avagy bírói tevékenységük során f) erre még nem volt példa.

Járásbírói szinten, a bíróság által kirendelt szakértő tekintetében a kutatásban résztvevő bírák 64%-a szerint a peres ügyek 20, vagy ezen értékhatártól kevesebb százalékában került sor általuk kirendelt szakértő alkalmazására. 27%-uk úgy nyilatkozott, hogy a kirendelt szakértői bizonyítás az esetek 21-40%-át jellemezte, míg 9%-uk véleménye alapján a kirendelt szakértő az ügyek 61-80%-ában volt jelen.

Kissé eltérő helyzet mutatkozik meg a magánszakértő és a más eljárásban kirendelt szakértő igénybevétele kapcsán. A járásbírói ügyekben eljáró bírák 55%-a még nem

találkozott olyan ügyel, ahol a felek magánszakértőt bíztak volna meg, míg a fennmaradó 45%-uk úgy gondolja, hogy a magánszakértő az általuk elbírált ügyek mindössze 20%-ában, vagy ennél kevesebb részében járt el. A más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása szintén elenyésző, a bírák 45%-

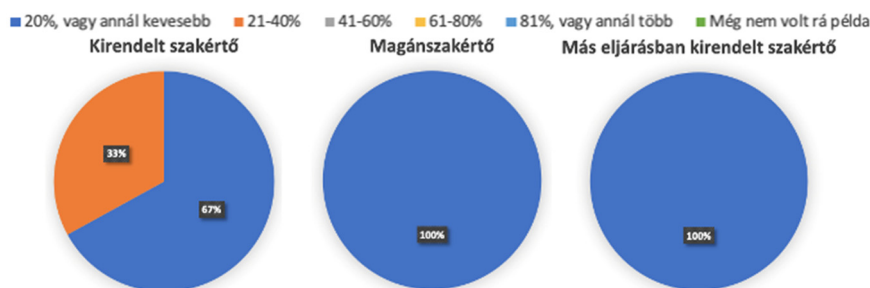
a ügy vélekedett, miszerint igénybevételére még nem került sor, 55%-uk szerint pedig, ha a más eljárásban kirendelt szakértő elő is fordult, akkor is csupán az eljárások maximum 20%-ában.

A szakértői bizonyítás Miskolci Járásbíróságon való előfordulása. Forrás: saját szerkesztés.

E kérdéskör tekintetében a Miskolci Törvényszék bírái is hasonló válaszokkal szolgáltak. A törvényszéken mint elsőfokú bíróságon ítélezők 67%-a a perek 20, vagy annál kevesebb százalékában rendelt ki hivatalból szakértőt, ehhez képest 33%-uk úgy véli, a kirendelt szakértő az általuk lefolyta-

tott eljárások 21-40%-ban jelen volt. A magánszakértőt és a más eljárásban kirendelt szakértőt illetően a gyakorló bírák 100%-a egyöntetűen azzal a válasszal szolgált, hogy a szakértők alkalmazására az ügyek 20%-ában, vagy ennél kevesebb részében került sor.

A szakértői bizonyítás Miskolci Törvényszéken való előfordulása. Forrás: saját szerkesztés.

III.3. A szakértői bizonyítás elsődleges módja

E kérdéskör vonatkozásában vizsgálatom arra irányult, hogy a szakértői bizonyítás mely módja elterjedtebb a polgári perekben. A kitöltött kérdőívek alapján a járásbíróságon ítélező bírák 91%-a szerint egyértelműen a bíróság által kirendelt szakértő élvez

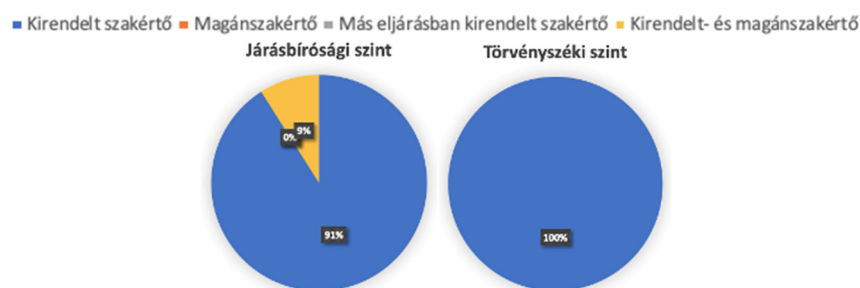
elsőbbiséget, mindösszesen 9%-uk gondolja úgy, hogy a bíróság által kirendelt szakértő által lefolytatott, valamint a magánszakértői bizonyítás az eljárásokban egyforma súllyal bír. Tekintettel arra, hogy az általam feltett kérdések bizonyos részénél a bírák szabadon kifejezhetik álláspontjukat, a szakértői bizonyítás elsődleges formájának megválasztását illetően a kutatásban résztvevők többek

között az alábbi indokokat hozták fel a kirendelt szakértő alkalmazása mellett:

- a peres felek főként a szakértői bizonyítás e módját indítványozzák, jobban preferálják a kirendelt szakértőt, mint a magánszakértőt,
- az anyagi pervezetésre és a bizonyítási érdekre vonatkozó szabályok ismertetését követően a felek a bíróság által kirendelt szakértő mellett döntenek, pontosan megjelölik a szakértőnek intézendő kérdéseket, így a kirendelő végzésben a szakértő feladata gondosan körülírt,
- bár a Pp. alapján elsődleges a magánszakértői bizonyítás, a magánszakértői vélemény aggályossága alig küszöbölhető ki, így csak növekszik a pertartam, amíg a kirendelt szakértő alkalmazására sor nem kerül.

A *törvényszék* eredményeit illetően az ítélkezési feladatokat ellátó bírák véleménye szinte teljes mértékben megegyezett a járásbírói szintről kapott információkkal. A törvényszék mint elsőfokú bíróság gyakorló bírái is a kirendelt szakértő alkalmazása mellett tették le a voksukat. Döntésüket a következőkkel támasztották alá:

- elsődleges a bíróság által kirendelt szakértő, másodlagos a más eljárásban kirendelt szakértő, míg a magánszakértő alkalmazása elenyésző,
- a szakértőhöz intézett kérdésfeltevés ellenőrzött,
- a bizonyító felek a szakértő bíróság általi kirendelését kérik.

A szakértői bizonyítás módjai a bírósági joggyakorlatban. Forrás: saját szerkesztés.

III.4. A bírák véleménye a magánszakértői bizonyítás reformjáról

Kutatásom egyik sarkalatos pontját képezte annak felderítése, mit gondolnak az ítélkező bírák a szakértői bizonyítás megváltozott rendelkezéseiről, különösképp a Pp. egyik legnagyobb vívmányáról, a magánszakértői bizonyítási modell törvényi rangra emeléséről, valamint a magánszakértőre irányadó, törvény által meghatározott részletszabályokról.

Járásbírói szinten a kutatásban közreműködő bírák 36%-a felelt úgy, miszerint nem tartja megfelelőnek a magánszakértői

bizonyítás Pp.-ben kialakított reformját. A kérdőívet kitöltő bírók 28%-a szerint a szabályozás megalapozott, míg a fennmaradó 36% tartózkodott a válaszadástól, vagy ahhoz nem rendelkezett tapasztalattal.

A válaszadó bírák válaszaikat egyebek mellett a következő indokolásokkal látták el:

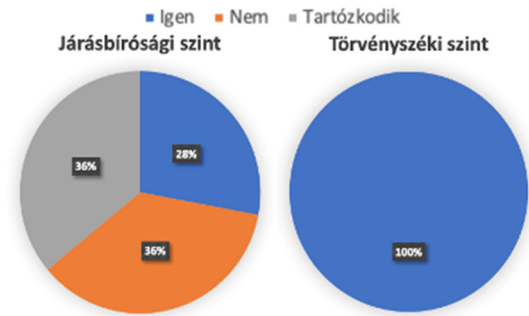
- a magánszakértői bizonyításra vonatkozó garanciákat ritkán tartják be, a bíróságnak nincs lehetősége a tényállás megállapítására, így egyoldalú szakvélemény születik, amelynek hiányosságait a későbbiekben kell pótolni,
- a reform indokolt, szükségszerű volt, a magánszakértői vélemény helyesen

került rögzítésre, mint ahogyan az alkalmazását korlátozó rendelkezések is a Pp. 302. § (4)-(5) bekezdéseiben, hiszen ezen szabályok gátat szabnak az eljárás elhúzódnak és meg is akadályozzák azt,

- a magánszakértők sokszor nem a jogszabályoknak megfelelően járnak el, gyakran nem értesítik az ellenérdekű felet,
- a rendszer túl bonyolult, amelyet a bírók nem látnak át,
- a magánszakértői bizonyítás bonyolítja az eljárást, a kirendelt szakértő alkalmazása így sem kerülhető el.

A törvényszék szintjén ítélkezési feladatokat ellátó bírák vonatkozásában megállapítható, hogy a kutatásban résztvevők 100%-a arra az álláspontra helyezkedett el, mely szerint egyetért a magánszakértői bizonyítás Pp.-ben rögzített szabályaival. Véleményüket az alábbiakkal egészítették ki:

- a magánszakértői vélemény és annak indítványozására szolgáló kérelem megfelel a Pp. és a Szaktv.¹ vonatkozó előírásainak,
- maga a lehetőség jó, viszont a szakvélemény elkészítésének körülményei időnként vitatottak, és a fél által előterjesztett kérdések sem mindig adekvátak a bizonyítandó tényekhez képest,
- a szabályozás megszünteti azt a korábbi problémát, hogy a peres felek által előterjesztett magánszakértői vélemény csak okiratként legyen figyelembe vehető, azonban a gyakorlati alkalmazása minimális, mivel a felek a szakértő kirendelését a bíróságtól kérik, vagy közjegyzői nemperes eljárásban szerzett szakvéleménnyel kívánják a terhükre kiosztott bizonyításnak eleget tenni.

A magánszakértői bizonyítás reformjával való elégedettség megoszlása. Forrás: saját szerkesztés.

III.5. A magánszakértői bizonyítás konkrét pertípusokban való előfordulása

A vizsgálatban résztvevő bírók a felmérés első részében tapasztalatuk alapján a tekintetben foglalhattak állást, miszerint az általuk elbírált ügyeket mennyiben jellemezte a felek részéről magánszakértői bizonyítás indítványozása. Ehhez kapcsolódva a bírákhoz intézett kérdőívem második egységében már arra kértem a gyakorlati szakembereket, hogy jelöljék meg, milyen meghatározott pertípusok sajátja a szakértői bizonyítás e módjának alkalmazása, és mely polgári peres ügyekben fordul elő a legtöbbször magánszakértői vélemény előterjesztése.

A gyakorló bírák úgy vélekedtek, miszerint a *Miskolci Járásbírószék* elsőfokú eljárásai során a magánszakértői bizonyítás különösen az alábbi pertípusokban van jelen:

- közös tulajdon megszüntetése iránt indított perek,
- hibás teljesítés iránti perek,
- sérelemdíj, kártérítés iránti perek,
- vállalkozási díjviták, valamint
- vadon élő állat által okozott kár megtérítése iránti peres eljárások.

A *Miskolci Törvényszék* bírái a következő pertípusokat jelölték meg a magánszakértői bizonyítás terepeként:

- orvosi kártérítési perek és egyéb kártérítés iránti jogviták,
- öröklési perek,

¹ 2016. évi XXIX. törvény az igazságügyi szakértőkről

- vagyoni jogi perek, valamint
- szavatossági jogviták.

III.6. A magánszakértői vélemény előterjesztésének időpontja

A fél által megbízott magánszakértő által benyújtott szakvélemény perben való felhasználhatósága és minősítése kapcsán kiemelkedő fontosságú az az időpont, amikor a magánszakvélemény a bíróság részére előterjesztésre kerül. Tekintettel arra, hogy az 1952-es Pp. nem tartalmazta a magánszakértőre irányadó rendelkezéseket, és az e jogszabály alapján kimunkált joggyakorlat sokáig mindössze a fél személyes álláspontjaként értékelte a magánszakértői véleményt, így gyakran előfordult, hogy azt a bizonyító fél már a keresetleveléhez csatolta. Ezzel szemben napjainkban, a magánszakértői bizonyítás törvényi rangra emelése okán a Pp. 302. § (2) bekezdése rögzíti, hogy amennyiben a bíróság a magánszakértői bizonyításra irányuló indítványnak helyt ad, a fél köteles a magánszakértői véleményt a bíróság felhívásában meghatározott határidőn belül benyújtani.

Kutatásom alapján a *Miskolci Járásbíróságon* ítélező bírák 64%-a úgy látja, a bizonyító felek rendszerint a keresetlevelükkel egyidejűleg nyújtják be a már előre elkészített magánszakértői véleményt (habár ez a Pp. szerint nem minősül szakvéleménynek), míg 36%-uk szerint a magánszakvélemény előterjesztésére azt követően kerül sor, hogy a bíróság az indítványnak helyt ad. A *Miskolci Törvényszék* bíráinak álláspontjait vizsgálva szintén hasonló adatok állnak a rendelkezésemre e kérdéskört illetően: a kutatásban résztvevők 67%-a úgy látja, hogy a magánszakértői véleményt a felek már a keresetlevelükhöz csatolják, miközben a bírók 33%-a úgy vélekedik, a szakvélemény benyújtása a Pp.-ben rögzített szabályok szerint történik.

A magánszakvélemény benyújtásának jellemző időpontja. Forrás: saját szerkesztés.

III.7. A szakvélemény aggályossága

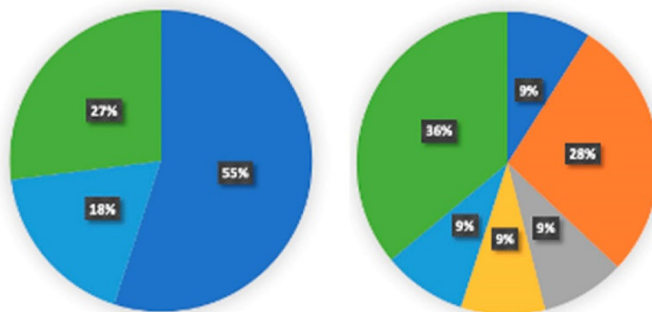
Ha a fél megbízási szerződést köt egy magánszakértővel, ez nem pusztán azzal jár, hogy viseli a magánszakértő díját, előírnyozza a szakértő által megválaszolendő kérdéseket, ellátja a szakértőt a megfelelő tájékoztatással, valamint rendelkezésére bocsátja a munkája elvégzéséhez szükséges dokumentációt. A bizonyító félnek gondoskodnia kell arról is, hogy a magánszakértő betartsa mindazon követelményeket, amelyeket a Pp. a magánszakértővel és véleményével szemben támaszt. Ennek következtében viseli annak kockázatát, hogy amennyiben a magánszakértő a Pp. 303. § (2) bekezdésében foglalt kötelezettségeinek nem tesz eleget, a már elkészített szakvélemény aggályosságát vonhatja maga után – és ha az aggályosság nem küszöbölhető ki, a szakvélemény a perben nem használható fel magánszakértői véleményként. Mindezekre tekintettel releváns annak a felmérése, hogy a bírósági joggyakorlatban milyen gyakorisággal merül fel az előterjesztett szakvélemények aggályossága.

Az aggályosság vonatkozásában a bíróság által kirendelt szakértő, valamint a magánszakértő által elkészített szakvéleményeket vizsgáltam, annak a hat értéket tartalmazó skálának a segítségével, amelyet kutatásom első részében is igénybe vettem. Mindezek alapján a *járásbíróságon* ítélező bírák 27%-a még nem találkozott olyan *bíróság által kirendelt szakértő* által elkészített szakvéleménnyel, amely aggályos lett volna. Ezzel szemben a kérdőívet kitöltők 55%-a

szerint a kirendelt szakértői vélemény a peres eljárások maximum 20%-ában minősült aggályosnak, míg a bírák további 18%-a úgy vélekedett, a szakvélemény aggályossága az ügyek több, mint 81%-ában jellemző volt.

■ 20%, vagy annál kevesebb ■ 21-40% ■ 41-60% ■ 61-80% ■ 81%, vagy annál több ■ Még nem volt erre példa

Kirendelt szakértői vélemények Magánszakértői vélemények

A szakvélemények aggályosságának megoszlása a Miskolci Járásbíróság joggyakorlatában. Forrás: saját szerkesztés.

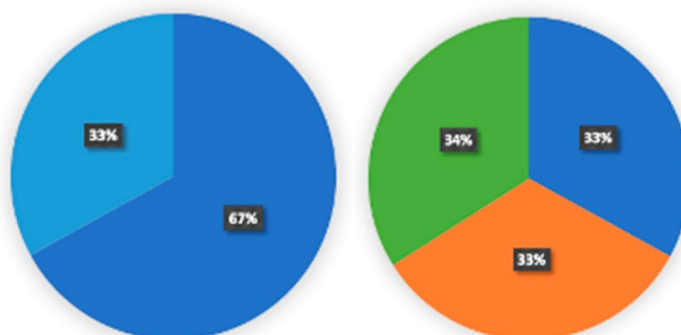
Ami a *magánszakértői véleményt* illeti, a megkérdezett bírók 36%-a úgy nyilatkozott, aggályos magánszakértői véleményre az általa lefolytatott eljárásokban még nem volt példa, míg 9%-uk szerint az esetek maximum 20%-ában került erre sor. 28%-uk véleménye alapján az ügyek 21-40%-ában megállapításra került a magánszakértő által elkészített szakvélemény aggályossága, ezenfelül a bírók további 9-9-9%-a úgy vélte, az aggályosság a peres eljárások 41-60, 61-80, valamint több, mint 81%-ában jelen volt.

nye az esetek 20, vagy annál kevesebb százalékában volt aggályos. Ám a fennmaradó 33% ennek szöges ellentétét vélte: álláspontjuk szerint az ügyek több, mint 81%-át jellemezte e szakvélemények aggályos volta. A

törvényszék mint elsőfokú bíróság felé benyújtott *magánszakértői* vélemények kapcsán szerzett adatok már-már kiegyenlítődnek: a bírók 33%-a úgy vélekedett, az aggályos magánszakértői vélemény az eljárások maximum 20%-ában volt fellelhető, további 33%-ot tesz ki azok szakemberek észrevétele, melyek alapján a szakvélemények aggályossága az ügyek 21-40%-át tette ki, míg a kutatásban résztvevők 34%-a úgy nyilatkozott, még nem találtak aggályos magánszakértői véleménnyel.

■ 20%, vagy annál kevesebb ■ 21-40% ■ 41-60% ■ 61-80% ■ 81%, vagy annál több ■ Még nem volt erre példa

Kirendelt szakértői vélemények Magánszakértői vélemények

A szakvélemények aggályosságának megoszlása a Miskolci Törvényszék joggyakorlatában. Forrás: saját szerkesztés.

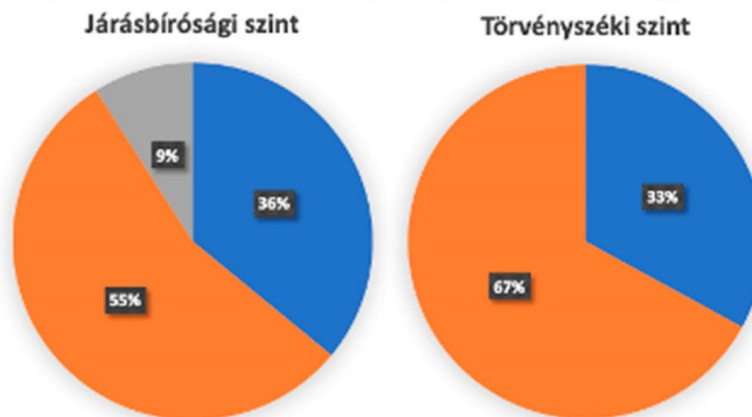
A *törvényszék* gyakorló bírúinak véleménye alapján 67%-uk amellet foglalt állást, miszerint a *kirendelt szakértő* szakvélemé-

III.8. Az igazságügyi szakértők jártassága

A peres felek jogviszonyait eldöntő bíráknak hivatásukból fakadóan megfelelő

szakértelemmel kell rendelkezniük a szakértői bizonyításra irányadó szabályok vonatkozásában. Amennyiben a fél az eljárás során jogi képviselőt vesz igénybe, ez maga után vonja az eljárásjogi rendelkezések ismeretét a megbízott jogi szakember részéről – ellenkező esetben a bíróság az anyagi pervezetés keretei között hozzájárul ahhoz, hogy a jogi képviselő nélkül eljáró fél eljárásjogi kötelezettségeit teljesítse. Azonban felmerül a kérdés, hogy az eljárás során ki-rendelt (vagy éppen a bizonyító fél által megbízott) igazságügyi szakértők mennyire tájékozottak a rájuk irányadó, megváltozott jogi környezettel, és a Pp., valamint a Szaktv. által meghatározott szabályozást érintően?

■ Teljes mértékben tájékozottak ■ Valamennyire tájékozottak ■ Egyáltalán nem tájékozottak

A szakértők perbeli jártassága a bírósági szervezetrendszer szerinti megoszlásban. Forrás: saját szerkesztés.

A szakértők ismeretére vonatkozó felmérésemet háromszintű skálán végeztem: a gyakorló bírácnak a véleményükkel egyező értéket kellett kiválasztaniuk, miszerint a perben résztvevő szakértők a szakértői bizonyításra vonatkozó rendelkezésekkel a) egyáltalán nincsenek tisztában, b) valamennyire tisztában vannak, avagy c) teljes mértékben tisztában vannak.

Járásbírósi szinten a megkérdezett bírák 36%-a vélekedett úgy, miszerint a peres eljárásokban alkalmazott szakértők teljes mértékben tájékozottak a szakértői bizonyítás megváltozott szabályaival. Az igazságügyi szakértők a bírók 55%-a szerint valamennyire, míg 9%-uk véleménye alapján egyáltalán nem nevezhetőek jártasnak.

A *törvényszéken* ítélező bíraktól kapott adataim is hasonló álláspontot tükröznek: a résztvevők 33%-a gondolta úgy, hogy a szakértők teljes mértékben tájékozottak, míg 67%-uk amellet foglalt állást, hogy a perben igénybe vett szakemberek valamennyire tisztában vannak a Pp. által bevezetett reformokkal. **IV. Következtetések: a kutatás eredményeinek összegzése**

Kutatómunkám során számos kérdéskört vontam vizsgálat alá annak érdekében, hogy empirikus kutatásom révén felvázolhassam a Miskolci Törvényszék szakértői bizonyítást érintő joggyakorlatának irányait. Többirányú megközelítésben tanulmányoztam és elemeztem a szakértő alkalmazásának módjait, különös hangsúlyt helyezve a ma-

gánszakértői bizonyításra és az ehhez kapcsolódó részletszabályokra, valamint igyekeztem feltárni azt a hatást, amelyet az új eljárásjogi kódex hatálybalépése váltott ki az elsőfokú eljárásban résztvevők szemléletében. A következőkben a kutatás kiértékelését követően megfogalmazódott konklúzióimat kívánom bemutatni, azzal a megköötéssel, hogy az e fejezetben ismertetésre kerülő észrevételek saját jogi, szakmai álláspontomat tükrözik.

IV.1. A szakértői bizonyítás módjairól

A szakértői bizonyítás körében a bizonyító fél a Pp. rendelkezései² alapján kétféle, egymást kizáró út közül választhat: vagy ő

² Pp. 300. § (3) bek.

maga bíz meg szakértőt, vagy indítványára a bíróság rendel ki megfelelő kompetenciával bíró szakembert (a kirendelt szakértő alkalmazásának egyik a eseteként lehetőséget ad a törvény a más eljárásban kirendelt szakértő igénybevételére is). Tehát, főszabályként a szakértő személyét elsődlegesen a felek jogosultak kiválasztani, a szakértő személye felől a bíróság csak másodlagosan dönthet, abban az esetben, ha a perben részt vevő valamennyi fél nem tud közösen kijelölni egy személyt, aki egyébként a perben a Pp. (és a Szaktv.) szabályai szerint szakértőként alkalmazható és nem érintett kizárási okkal sem.³ Fontosnak tartom kiemelni a Pp. azon előírását is, miszerint a fél már szakértő kirendelését vagy más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazását indítványozta, úgy ugyanazon szakkérdés vonatkozásában magánszakértő igénybevételére már nem kerülhet sor.⁴ Továbbá, kirendelt szakértő vagy magánszakértő alkalmazásának indítványozása esetén ugyanazon szakkérdésben nincs helye más eljárásban kirendelt szakértőnek sem.⁵

A Pp. a szakértő alkalmazásának módjai között felállít egy sorrendet: főszabály szerint a magánszakértői bizonyítás az elsődleges – bíróság által kirendelt szakértő alkalmazására akkor kerülhet sor, amennyiben a fél nem tud, vagy nem kíván a magánszakértői bizonyítás lehetőségével élni, és szakvélemény elkészítésével nem bíz meg magánszakértőt. A Pp. vívmányaira tekintettel fontos azt is kihangsúlyozni, hogy a perrendtartás rendelkezései alapján a kirendelt szakértő és a magánszakértő véleménye egy tekintet alá esik – bizonyító erő szempontjából egy körben értékelendők.

A szakértői bizonyítás polgári peres eljárásokban való gyakoriságát tekintve arra a megállapításra jutottam, hogy mind a bíróság által kirendelt szakértő, mind a magánszakértő, valamint a más eljárásban kirendelt szakértő is alkalmazott bizonyítási eszköz polgári perekben – igaz, a bizonyítás e módja a rendelkezésemre álló adatok függ-

vényében nem tekinthető gyakorinak. Igazolható mindez egyrészt azzal, hogy úgy vélem, a szakértő alkalmazása főként összetett, komplex jogi megoldásokat és különleges szakértelmet igénylő jogvitákban merülhet fel. Ezzel szemben olyan perekben, melyek keretei könnyen meghatározhatóak, és a ténykérdésben való állásfoglalás szükségességét is nélkülözik, a szakértő bevonása nem indokolt. Másrészt az is alátámasztja a számszerűsített adatok alacsonyabb értékét, hogy a bírósági ügyelosztás meghatározott rendjére tekintettel minden bíró más és más ügyek vonatkozásában látja el a tevékenységét, és ezáltal eltérő eljárások függvényében tudták tapasztalataikat megosztani. Így véleményem szerint a szolgáltatott adatokban néhol fellelhető „kiugrás” is ebből adódik, amely főként a kirendelt szakértő előfordulásával kapcsolatban merült fel, mind járásbírósági, mind törvényszéki szinten.

Ami a szakértői bizonyítás alkalmazásának módját illeti, bár a törvény kifejezetten állást foglal a magánszakértői bizonyítás elsődlegessége mellett, ezt a rendelkezésemre álló adatok mégsem tükrözik. Hiszen mind a járásbíróságon, mind a törvényszéken ítélező bírák véleménye szerint azon peres eljárásokat, melyekben szakértő igénybevételére került sor, a bíróság által kirendelt szakértői bizonyítás jellemezte. Ez a gyakorlat több okból is adódhat.

a) Indokolható egyrészt a magánszakértői bizonyítás megbízási jellegével, ugyanis a bizonyító felet mint az ügy urat széleskörű kötelezettségek terhelik, és amennyiben a fél magánszakértőt bíz meg szakvélemény elkészítésével, úgy rá hárul minden olyan feladat elvégzése, amelyet a kirendelt szakértő esetében a bíróság lát el: példának okán az adott szakkérdésben megfelelő kompetenciával bíró szakértő kiválasztása, a szakértőnek feltenni kívánt kérdések pontos, átfogó meghatározása és megjelölése, vagy éppen az állásfoglaláshoz szükséges iratanyag szakértő rendelkezésére bocsátása. Amennyiben a peres fél túlságosan tart a bizonyítatlanság és az aggályosság jogkövetkezményeitől, és

³ Lásd: Pp. 300. § (2) bek., Pp. 301. §

⁴ Pp. 302. § (5) bek.

⁵ Pp. 306. § (4) bek.

nem él ezzel a felelősségteljes lehetőséggel, úgy választhatja a „könnyebbik” utat, és a bíróságra „bízhatja” a szakértő kirendelését.

b) Szakértő kirendelésére kerülhet sor abban az esetben is, amikor a bizonyító fél nem tud, vagy nem kíván a magánszakértői bizonyítás módjával élni, és szakvélemény elkészítésével nem bíz meg magánszakértőt. Ez fordulhat elő például akkor, ha a bizonyító fél a professzionális pervitelre nem képes, vagy ha költségkedvezményt kíván igénybe venni, mert jövedelmi és vagyoni viszonyai nem teszik lehetővé számára, hogy a magánszakértő részére a magánszakértői díjat megfizesse.⁶

c) Fontos szót ejteni arról is, hogy a Pp. nem mellőzheti a kirendelt szakértői bizonyítás jogintézményét, tekintettel arra, hogy meghatározott esetekben a szakértői bizonyítás csak kirendelés útján folytatható le.⁷ Történhet ez egyrészt akkor, ha a fél előzetes bizonyítás lefolytatását kérelmezi a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén, hiszen ennek során a Pp. 338. § (3) bekezdése csupán bíróság által kirendelt szakértő alkalmazását teszi lehetővé. A más eljárásban kirendelt szakértő alkalmazása pedig nem is értelmezhető az előzetes bizonyítás keretében, hiszen, ha a félnek már rendelkezésre áll egy perben felhasználható szakvélemény, nincs ok az előzetes bizonyításra.⁸ Továbbá, a jogszabály bizonyos esetkörökben maga zárja ki a magánszakértői bizonyítás lehetőségét – ahogyan teszi azt a személyi állapotot érintő perekben, amikor a közös szabályok között kimondja, hogy státuszperekben magánszakértő igénybevétele nem lehetséges.⁹ Azokban az esetekben, amikor a bíróság a törvény felhatalmazása alapján hivatalból folytat le bizonyítást, magánszakértő alkalmazásának szintén nincs helye, a

vonatkozó szakkérdések tekintetében csak kirendelt szakértő vehető igénybe.

d) Azon álláspont miérettje, miszerint hatályos kódexünk szabályaival ellentétben a bírósági joggyakorlatban a kirendelt szakértő alkalmazása kerül előtérbe, az 1952-es Pp. nyomán kialakult esetjogban is keresendő. A 2017. december 31-éig hatályban volt perrendtartásunk nem ismerte a magánszakértői bizonyítás jogintézményét, csupán a bíróság által kirendelt szakértőre irányadó rendelkezéseket szabályozta, így a gyakorlatban értelemszerűen csupán a szakértői bizonyítás ezen módja volt elfogadott és alkalmazott. Ugyanakkor meglátásom szerint ez a felfogás nem állja meg a helyét napjainkban. Egyrészt annak okán, hogy öt évvel a Pp. hatálybalépését követően már eltelt az a függő helyzetet teremtő időszak, amikor az 1952-es Pp. szabályai már nem alkalmazhatók, hatályos törvényünk rendelkezéseit illetően pedig még nincs egységes álláspont. Másrészt, kiemelkedő jelentőséggel bírnak a Pp. által lefektetett alapelvek is, főként a rendelkezési elv és a felek peranyag-szolgáltatási kötelezettsége, más néven a tárgyalási elv.¹⁰ Bár az 1952-es Pp. szintén elismerte a tárgyalási elvet, valamint a szabad bizonyítás elvét is, mégsem vezette végig következetesen a szakértői bizonyítás szabályain, azáltal, hogy a magánszakértői véleményt kizárta a perben felhasználható bizonyítékok köréből. Amennyiben csupán bíróság által kirendelt szakértő igénybevétele, a bíróság által előírányzott kérdések szerint lehetne lefolytatni a szakértői bizonyítást, a felek felelős

⁶ NAGY Adrienn: A bizonyítás. In: NAGY Adrienn – WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Polgári eljárásjog I.* Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2021. 331-332. o.

⁷ NAGY Adrienn: Új jogintézmények a polgári perbeli bizonyítás szabályozásában. *Jogtudományi Közöny*, 2018/1. 8. o.

⁸ DÖME Attila: Az előzetes bizonyítás. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári eljárásjog I-II. – Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-Orac Lap- és

Könyvkiadó, Budapest, 2022. 2022. évi Jogkódex-formátumú kiadás

⁹ Pp. 434. § (5) bek.

¹⁰ A polgári peres eljárást meghatározó alapelvekről lásd bővebben: WOPERA Zsuzsa: *Alapelvek.* In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez.* Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2023. 2023. évi Jogtár-formátumú kiadás. Magyarázat a Pp. 2-6. §-aihoz

pervitelének teljesülése is háttérbe szorulna.¹¹ Mindent összevetve tehát úgy vélem, a szakértői bizonyítás célzott reformjai végett korábbi perrendtartásunk esetjoga nem illeszthető be a jelen jogalkalmazásába, és nem is vehet irányt az ahhoz való visszatéréshez, hiszen ez abszolút ellentétben állna a jogalkotó által elérti kívánt célokkal.

IV.2. A magánszakértői bizonyítás reformjáról

A szakértői bizonyításra vonatkozó joganyag újraszabályozásának szükségességéről a Konceptió¹² rendelkezett első ízben. A Konceptió az előtérbe helyezett reformokról úgy nyilatkozott, miszerint „...az új polgári perrendtartás megalkotása során felül kell vizsgálni a szakértői bizonyításra vonatkozó szabályokat. Indokolt ez egyrészt annak okán, hogy a szakértői bizonyítás szabályait teljes egészében összhangba kell hozni a perrendtartás alapelveivel – különös tekintettel a rendelkezési elvre – és a bizonyítás egyéb rendelkezéseivel. A szakértői bizonyítás felülvizsgálatának másik fontos indoka, hogy egy, a hatékonyságra épülő új szakértői bizonyítási rendszer nagymértékben elősegítheti az eljárások ésszerű időn belüli befejezését.”¹³ Kulcsfontosságú feladat volt továbbá a magánszakértő perjogi helyzetének rendezése is, hiszen a homályos, néhol joghézagokkal teli szabályozás bizonytalan, több irányú joggyakorlatot eredményezett,

amire a Kúria elnöke által felállított Joggyakorlat-elemző Csoport is rávilágított.¹⁴ A jogalkotó ezen célkitűzéseire, valamint az igazságügyi szakértőkről szóló törvényhez való idomulásra¹⁵ tekintettel véleményem szerint egy olyan rendszert hozott létre, amely megfelel a jelenkor elvárásainak, és a korábbi jogalkalmazásban felsejlett problémák megoldására is választ talált.

Ami a magánszakértői bizonyítást illeti, úgy gondolom, a jogintézmény törvényi rangra emelése kétségkívül a Pp. egyik legnagyobb vívmányának tekinthető. A reform a szakértői bizonyítás megalapozott és elengedhetetlen részét képezi, Pp.-ben való szabályozása pedig nélkülözhetetlen. Álláspontom szerint a magánszakértőre irányadó joganyag megfelelő részletességgel került kimunkálásra, átfogóan, széles körben rendelkezik a magánszakértő igénybevételéről. Hogy a magánszakértői vélemény objektivitása biztosított legyen, a korábbi rendelkezésektől eltérően a Pp. előnyös jogosultságokkal ruházta fel a magánszakértőt: így a fél megbízása alapján eljáró szakértő szintén jogosult az ügy irataiba betekinteni, a tárgyaláson szakértői minőségben jelen lenni, továbbá kérdéseket intézni a felekhez és az ellenfél magánszakértőjéhez is. A kódex helyesen határoz meg többletkötelezettségeket¹⁶ a magánszakértővel szemben, amik egyúttal alkalmazásának garanciális szabályait is jelentik, hiszen e többletkötelezettségek biztosítják a magánszakértő törvényi szabályozásnak megfelelő eljárását, szintén

¹¹ PRIBULA László: A szakértői díj meghatározásának gyakorlati problémái a megújított polgári perrendi modellben, *Jogtudományi Közöny*, 2022/2. 50. o.

¹² Az új polgári perrendtartás Konceptiója – a Kormány 2015. január 14. napján megtartott ülésén elfogadott Konceptió

¹³ Konceptió: 20. o.

¹⁴ MOLNÁR Ambrus: A magánszakértői vélemény perjogi helyzete a polgári peres eljárásban. In: *A szakértői bizonyítás a bírósági eljárásban* (A Kúria Joggyakorlat-elemző Csoportjának összefoglaló véleménye), https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_v_elemenye_2.pdf 242-251. o.

¹⁵ A Pp. és a Szaktv. közötti összhang megteremtéséről lásd bővebben: NAGY Adrienn: Szakértők. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.):

Nagykommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez. Wolters Kluwer Kiadó, Budapest, 2023. 2023. évi Jogtár-formátumú kiadás, Magyarázat a Pp. 300. §-ához

¹⁶ A Pp. 303. § (2) bekezdése alapján a magánszakértő a perben köteles a) a megbízója ellenfelét értesíteni a megbízás tárgyáról, a vizsgálandó kérdések köréről, az általa kitűzött helyszíni szemléről és vizsgálatról, b) lehetővé tenni, hogy az ellenfél a megbízás tárgyára vonatkozó nyilatkozatát, a vizsgálat tárgya szempontjából lényeges észrevételeit előterjessze, c) a szakvéleményét az ellenfél vele közölt nyilatkozatát, észrevételeit is értékelő módon elkészíteni, és d) a tárgyaláson vagy egyébként a bizonyításfelvételnél a bíróság, a felek, valamint az ellenfél magánszakértőjének a kérdéseire válaszolni.

hozzájárulnak az egyoldalú szakvélemény elkészítésének visszaszorításához, valamint az eljárás elhúzódásának is gátat szabnak.

Az általam lefolytatott kismintás empirikus kutatás által kapott, jogalkalmazásba tekintő kép alapján a törvényszéken ítélező bírák teljes mértékben elégedettek voltak a magánszakértői bizonyítás reformjával, ellenben a járásbírói szinten dolgozókkal, ahol a nemmel válaszolók és a tartózkodók némileg magasabb aránya felülkerekedett a megváltozott szabályokkal elégedett szakemberek számán.

Meglátásom szerint a bírósági gyakorlat – az 1952-es Pp. nyomán kialakult esetjoggal egyezően – még mindig bizalmatlan a magánszakértővel szemben, mivel a szakvéleménye elkészítése mögött polgári jogi megbízás áll, ami az esetjogban felvetheti a megbízó érdekeinek megfelelő teljesítést, a pártatlanság megkérdőjelezését. Ezt ellensúlyozva, a Szaktv. 47. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a szakértő a szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható, vagyis a megbízó fél a magánszakértői vélemény tartalmát nem határozhatja meg, szerepe mindössze a szakértőnek intézendő kérdések megfogalmazásában, feltételében, valamint az ezekhez szükséges dokumentáció átadásában fogható meg. A szakvélemények szakszerű elkészítését a Pp. magánszakértő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezései úgyszintén szolgálják, hiszen, ha a magánszakértői vélemény a garanciális szabályok betartásával készül el – ideértve az ellenérdekű fél értesítését, és a szakvélemény oly módon való elkészítését, hogy az az ellenérdekű fél vele közölt nyilatkozatait, észrevételeit is tartalmazza és azokat megfelelő módon értékeli – a szakvélemény egyoldalúságának lehetősége minimálisra csökken. A hatályos joganyag tehát úgy vélem, garantálja a magánszakértő pártatlan, független eljárását.

A bírók eljárásjogi reformokhoz való alkalmazkodásának nehézségét a korábbi, kirendelt szakértői bizonyításra alapozó joggyakorlatban is látom, hiszen a több évtizedes tapasztalattal rendelkező bírák ítélezési tevékenységük nagy részét az 1952-es Pp. hatálya alatt látták el, amikor a magánszakértői bizonyítás nemhogy nem volt elsődleges, hanem csupán a fél szakmai álláspontjaként volt figyelembe vehető. Úgy gondolom, ebben az esetben az a megoldás lenne ideális, ha a bíróság, valamint az eljárásban résztvevő további felek (mint például a jogi képviselők, vagy maguk a szakértők) együttesen segítenék egymás munkáját, így a peres felek is hatékonyabban tudnának eleget tenni perbeli kötelezettségeiknek.

IV.3. A szakvélemények aggályosságáról

Az 1952-es Pp. szabályozásától eltérően a Pp. a szakértői bizonyítás körében is meghatároz olyan szabályokat, amelyek alapján a már beszerzett bizonyítékot – jelen esetben a szakértői véleményt – kizárják a bíróság által figyelembe vehető, mérlegelhető bizonyítékok köréből, így az ítéletben megállapított tényállás alapjául nem szolgálhat. Ezen szabályokat a kódex részben a polgári perjogban újdonságnak számító aggályosság fogalmába tömöríti, és ebből a vélelemből vezeti le a szakértői vélemény orvoslásának szükségességét, végső soron mellőzését.¹⁷

Hatályos perrendtartásunk értelmében a bíróság által kirendelt szakértő szakvéleménye aggályos, ha a) hiányos, illetve nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit,¹⁸ b) homályos, c) önmagával, illetve a perbeli adatokkal ellentétes, vagy d) egyébként a helyességéhez nyomatékos kétség fér.¹⁹ Ezen esetkörök fennállása esetén a magánszakértői vélemény is szintén aggályosnak minősül, azonban a jogszabály további többletfeltételeket szab a magánszakvéleménnyel szemben. Mindezek alapján a fél megbízott szakértője

¹⁷ SZALAI Péter: Szakértők. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2017. 544. o.

¹⁸ Lásd: Szaktv. 47. § (4) bek.

¹⁹ Pp. 316. § (1) bek.

által előterjesztett szakvélemény abban az esetben is aggályos, ha b) a magánszakértő a Pp. szerinti perbeli kötelezettségeit nem teljesítette, c) annak kiegészítése az ellenfél kérdései vonatkozásában nem történt meg, d) annak kiegészítése az ellenfél magánszakértői véleményével szemben a szakkérdés vonatkozásában fennálló ellentét indokai tekintetében, szóban nem történt meg, vagy e) közte és az ellenfél magánszakértői véleménye között szakkérdésben ellentét áll fenn.²⁰ Az aggályosság jogkövetkezménye, hogy az előbb felsorolt problémákkal érintett szakvélemény a perben bizonyítékként nem használható fel.

A kutatásomban résztvevő bírák a kirendelt szakértő szakvéleményével kapcsolatban jellemzően azon a nézőpontra voltak, miszerint az hozzávetőlegesen az általuk elbírált esetek 20, vagy annál kevesebb százalékát jellemezte. A magánszakértői vélemény tekintetében, főként járásbírói szinten megoszlottak az álláspontok, hogy az esetek hány százalékát tették ki az aggályos magánszakvélemények – abban azonban a bírák egyetértettek, hogy az aggályosság a magánszakértő kapcsán kifejezetten jelen van. Ennek az oka véleményem szerint a megbízó félben keresendő. Hiszen, ha a bizonyító félnek egyoldalúan kedvező, aggályosságot felvető magánszakértői vélemény kerül benyújtásra, az nem a törvényi szabályozásnak, hanem a magánszakértőt megbízó félnek lesz felróható, mivel ebben az esetben a) nem fogalmazta meg pontosan a szakértő számára intézett kérdéseit, vagy b) nem gondoskodott megfelelően arról, hogy a magánszakértője a garanciális szabályokat betartsa.

IV.4. A magánszakvélemény előterjesztésének időpontjáról

A járásbírói szinten és a törvényszéken ítélezési feladatokat ellátó bírák véleményeit összevetve, e kérdéskört illetően kutatásomban arra a megállapításra jutottam, hogy a

gyakorlatban az a jellemző, hogy a bizonyító fél „magánszakértői véleményét” már a keresetleveléhez csatolja. Azonban megfogalmazódik a kérdés: mi a teendő abban az esetben, ha a fél a Pp. által rögzített eljárásmodot megkerülve már a keresetleveléhez mellékelte az elkészített magánszakértői véleményt, és ez a szakvélemény hogyan értékelhető?

A Kúria elnöke által létrehozott, a Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó Konzultációs Testület²¹ 2017. december 8-án elfogadott, 7. számú állásfoglalása rögzíti, hogy a magánszakértői vélemény elkészítésére sor kerülhet a magánszakértői vélemény benyújtására tett indítvány előterjesztését megelőzően is, valamint a már megelőzően elkészített magánszakértői vélemény a keresetleveléhez is csatolható. Hiszen a magánszakértői vélemény elkészítésénél irányadó garanciális szabályok – főként a magánszakértő perbeli kötelezettségeit előíró 303. § (2) bekezdése – alapvetően nem zárják ki, hogy a perbeli kötelezettségeket akár a bizonyítási eljárás előtt is teljesítse a magánszakértő. Hangsúlyozandó, hogy ez azonban az eljárásnak ebben a stádiumában még nem minősül a Pp. szerinti magánszakértői véleménynek, pusztán a magánszakértő alkalmazására tett indítvány indokának tekinthető.

Fontos kiemelni, hogy a magánszakértőnek a Pp. 303. § (2) bekezdésében deklarált garanciális szabályokra szakértői megbízásának teljes időtartama alatt tekintettel kell lennie. Ugyanis, ha a magánszakértői véleménynek a keresetlevelén benyújtása előtti elkészítése esetén a magánszakértő perbeli kötelezettségeinek tekintetében mulasztást követ el, ez a Pp. 316. § (2) bekezdés b) pontja szerint az aggályosság kockázatát vonhatja maga után, különösképpen akkor, ha nem pótolható kötelezettségmulasztás történt, kivéve, ha bírói felhívás ellenére azt az ellenérdekű fél nem kifogásolja. Mindazokban az esetekben, amelyekben még a per során pótolható az elmulasztott kötelezettségek,

erővel a bíróságokra nézve, csupán iránymutatásként szolgálnak a joggyakorlatban felmerült kérdések tekintetében.

²⁰ Pp. 316. § (2) bek.

²¹ Fontos rögzíteni, hogy a Kúria Konzultációs Testületének állásfoglalásai nem bírnak kötelező

mód van rá, hogy a szakértő kiegészítse a véleményét. Ha a kiegészítés után is aggályos marad, akkor bizonyítékként nem vehető figyelembe.²²

Úgy gondolom, hogy a magánszakértői vélemény keresetlevélhez való becsatolása kétélű lehetőség, amely hatalmas buktatókat rejt magában,²³ hiszen kiemelkedően magas az aggályosság veszélye. Ebből fakadóan Nagy Adrienn véleményével értek egyet, miszerint „*a feleknek arra kell törekedniük, hogy a Pp. által előírt eljárási rendet betartva indítványozzák a magánszakértői bizonyítást, mely természetesen nem zárja el a felperest attól a lehetőségtől, hogy a perindítást megelőzően igazságügyi szakértővel konzultáljon a keresetlevél szakszerű megfogalmazása érdekében*”.²⁴

Ugyanakkor a magánszakvélemény keresetlevéllel egyidőben történő benyújtása abból is adódhat, ha a fél nincs megfelelően tisztában a szakértői bizonyításra (különösen a magánszakértői bizonyításra) irányadó rendelkezésekkel, így a keresetlevéllel történő előterjesztés a szabályok nem kellő ismerete miatt valósul meg. Kiváltképp elképzelhető ez a helyzet, ha a fél jogi képviselő nélkül jár el – véleményem szerint ekkor a bíróság anyagi pervezetése kerül előtérbe, és a bíróság látja el a felet megfelelő felvilágosítással a keresetlevéllel együtt előterjesztett magánszakértői vélemény minőségéről, valamint a szakértői bizonyításra vonatkozó jogi szabályozásról.

IV.5. A perben résztvevő szakértők tájékozottságáról

A vizsgálatban résztvevő bírók túlnyomó része akként vélekedett, miszerint a peres eljárásokban kirendelt, vagy éppen a felek által megbízott szakértők valamennyire tájékozottak a szakértői bizonyítás megváltozott reformjait illetően. A „valamennyire” szócska arra enged következtetni, hogy jár-

tasságuk akár magasabb szinteket is elérhetne. Fontos kiemelni, hogy ezen szakemberek ritkán rendelkeznek jogi végzettséggel, így nem várható el tőlük a rájuk vonatkozó jogi környezet teljes ismerete. Azonban tekintettel arra, hogy az igazságügyi szakértők névjegyzékében szereplők a különös szakértelmet igénylő eljárásokban kulcsfontosságú szerepet töltenek be, ténykérdésről döntenek, és ebből kifolyólag nagy hatással vannak a peres felek jogvitájának kimenetelére, úgy gondolom, hogy még ha nem is átfogóan, de ismerniük kell a szakértőkre vonatkozó, több ponton átalakult joganyagot – hiszen ellenkező esetben az ismeretek hiánya a szakvélemény aggályosságához vezethet.

IV.6. A kutatás hipotéziséről

Kutatómunkám kezdetén felállított hipotézisem a szakértői bizonyítás reformjának bírói joggyakorlatban való megnyilvánulására irányult, valamint a magánszakértői bizonyítás esetjogban elfoglalt kitüntetett szerepére. A teljes vizsgálat lefolytatását és kiértékelését követően megállapítottam, hogy hipotézisem nem igazolódott be teljes mértékben.

Az új tendenciák olyan minőségi változásokat idéztek elő a bírósági eljárásban a szakértői bizonyítással kapcsolatban, amelyek szükségessé tették a jogintézmény részletekbe menő, átfogó újraszabályozását. A szakértői bizonyítás reformja véleményem szerint egyenesen paradigmaváltással járt, hiszen a Pp. változtatott a korábban elfogadott módszereken, és ezáltal elvezetett egy hatékonyabb, eredményesebb szakértői bizonyítási rendszerhez. E rendszer a bírói joggyakorlatot is határozottan új útra terelte, így feltevésem első része megalapozott. Ugyanakkor a magánszakértő – bár a kutatás adatai alátámasztják annak esetjogban való jelenlétét – az általam kapott, jogalkalmazást be-

²² Az új Pp. jogértelmezési kérdéseivel foglalkozó Konzultációs Testület 2017. december 8.-án tartott ülésén elfogadott állásfoglalások – 7. állásfoglalás

²³ Lásd bővebben: SZALAI Péter: i.m. 521-548. o.

²⁴ NAGY Adrienn: Gondolatok a bizonyítás szabályainak alkalmazásáról. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/5. 378. o.

mutató „képben” mégsem tölti be azt az elsőrangú szerepet, amit a jogalkotó a Pp. reformjainak bevezetésével neki szánt. Ám, tekintettel arra, hogy vizsgálataim kismintás empirikus kutatás keretei között zajlottak, mégsem zárható ki annak lehetősége, hogy a miskolci és a magyar joggyakorlatot a Pp. szabályainak való megfelelés és a magán-szakértői bizonyítás előtérbe helyezése jellemzi. Azt a kérdést, hogy valójában merre is tart a szakértői bizonyítás joggyakorlata, egy átfogó, reprezentatív vizsgálat lefolytatásával lehetne a kellő megalapozottsággal megállapítani.

SZAKFORDÍTÁS MICHAEL WAIBEL: A NEMZETKÖZI BERUHÁZÁSI JOG TÖREDEZETTSÉGE^{1**}

Bevezetés

George Bermann professzor és én² szokatlan környezetben találkoztunk először. Egy olyan állaspályázatról dönteni hivatott felvételi bizottság tagja volt, amelyre tudományos pályafutásom elején jelentkeztem, választott hazájában. Véletlen találkozás volt, amely azonban hosszú távú kapcsolathoz vezetett. A kötetben publikáló többi szerzőhöz hasonlóan én is abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy számíthattam bölcs tanácsaira, okulhattam a nemzetközi választottbírói eljárások és az Európai Unió jogában szerzett mély és széles körű tapasztalataiból, valamint együtt dolgozhattam több volt tanítványával és munkatársával a Columbia Law School-on.

Jelen cikk a nemzetközi beruházásokra vonatkozó jog töredezettségére összpontosít. A töredezettség problémája akkor bír valódi jogi relevanciával, ha a befektető állam bíróságai túlterjeszkednek a joghatóságukon, ha hasonló tárgyú eljárások esetén érdemben egymásnak ellentmondó eredményre jutnak, vagy amikor az érintett szereplők úgy látják, hogy ez a helyzet fennállhat.

* Dr. Mátyás Imre, Ph.D., egyetemi docens, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Európai és Nemzetközi Magánjogi Tanszék

** Michael WAIBEL, 'Fragmentation in International Investment Law' in Julie Bedard and Patrick W. Pearsall (eds), *State of Arbitration: Essays in Honour of Professor George Bermann* (2022)

² Michael Waibel, a nemzetközi jog professzora, Bécsi egyetem, Jogi Kar

³ Lásd G.A. BERMANN, *European Union Law and International Arbitration at a Crossroads*, 42

George Bermann professzortól természetesen nem idegen a töredezettség kérdése.³ Írásai különös érdeklődést mutatnak a töredezettség, mint „több olyan nemzetközi jogrendszer kölcsönhatása iránt, amelyek érvényesülési határai átfedik egymást, és amely jogrendszerek berendezkedése eltérhet egymástól, ami bizonyos fokú szabályozási zavart okoz.”⁴

A töredezettséggel legutóbb az Európai Unió Bírósága (EUB) Achmea-ítélete nyomán, a befektetési választottbírók és az uniós jog kapcsán foglalkozott. Bermann professzor leírja, hogy az EUB ítélkezési gyakorlata hogyan teremt kollíziót az uniós jog és a nemzetközi jog között.⁵

I. A nemzetközi jog töredezettségét kiváltó tényezők

Az *International Judicial Integration and Fragmentation* című könyvében Philippa Webb három fő tényezőt azonosít, amelyek a nemzetközi jog egy adott területén befolyásolják az integráció/töredezettség mértékét. Ez a három közös tényező tehát, amelyek meghatározzák, hogy integrációról vagy töredezettségről beszélünk-e, a következők:

1. a bíróság típusa: funkciói, sajátossága, időbeli dimenziója és beágyazottsága az intézményi rendszerbe,

2. a jog lényege: azaz a szóban forgó terület elsősorban szerződések jogából vagy nemzetközi szokásjogból áll-e;

FORDHAM INT'L L.J. 967 (2019) and G.A. BERMANN, *Recalibrating the EU – International Arbitration Interface – 4th efil Annual Lecture 2018*, 4 *EUROPEAN INVESTMENT LAW AND ARBITRATION REVIEW ONLINE* 358 (2019); lásd még a nemzetközi jogi töredezettségről szóló panelbeszélgetést: *Fragmentation of International Legal Orders and International Law: Ways Forward?*, 105 *OF INTERNATIONAL LAW* 123 (2011).

⁴ BERMANN, *FORDHAM INT'L L.J.*, 968 (2019).

⁵ *Id. at 967*; BERMANN, *EUROPEAN INVESTMENT LAW AND ARBITRATION REVIEW ONLINE* (2019).

3. az alkalmazott eljárások: a bizonyítással kapcsolatos eljárási szabályok és gyakorlatok, illetve a meglévő ítélkezési gyakorlat felhasználása.⁶

Webb professzor arra a következtetésre jut, hogy ami a népirtást, az erőszak alkalmazását és a mentesség jogi szabályozását illeti, kevés példa utal valódi töredezettségre.⁷ Véleménye szerint például az ICJ és az ICTY működésének különböző kontextusai magyarázzák a Nicaragua-Tadic felosztást.⁸ Jelen cikk a fent említett tényezőket a nemzetközi beruházások jogára alkalmazza. Mind a három faktor komoly jelentőséggel bír a beruházások nemzetközi szabályozása szempontjából.

Az első töredezettségért felelős szempont a választottbírók szerepe a viták eldöntésében. A beruházási jogvitákat rendezni hivatott bíróságok, akárcsak a Jugoszlávia és Ruanda ügyek büntetőbírói, ad hoc jellegűek. A beruházási jogvitákkal foglalkozó bíróságok működésének időtartama még korlátozottabb. A felek határozott időre szóló felhatalmazást adnak a fórumoknak – amely egy, és csak egy konkrét vita megoldására szól. A huzamosabb jelleg az állandóság és stabilitás révén növeli a bíróság integrációra való hajlamát.⁹ Ugyanakkor az állandó bíróságok kockázatkerülőbbnek és kevésbé innovatívnak mutatkoznak, mint az ad hoc fórumok. Ennek megfelelően utóbbiak inkább lehetnek hajlamosak az innovációra, és arra, hogy változás laboratóriumának szerepét töltsék be az eljárásokban.¹⁰

A beruházási jogviták választottbírói pulpitusán az egyének nem a szorosan vett szakmájuk, szokásos foglalkozásuk keretein belül járnak el, hogy eldöntsék a konk-

rét beruházási vitákat, legyen az akár a magánpraxis, a nemzeti vagy nemzetközi igazságszolgáltatás, a tudományos élet vagy akár az aktív időszak vége. Az állandó bíróságokra kinevezett bírák megtehetik, hogy több időt szánjanak az esetekre, emiatt jobban érzik az ügyek közötti folytonosságot, mint konkrét viták esetén a kizárólag döntésre kijelölt választottbírók.¹¹

A második tényező az, hogy egy adott jogterületet elsősorban szerződés vagy szokásjogi jogforrás szabályoz-e, ellentétben a Népirtás Egyezményvel, amely egységes, átfogó és szinte egyetemes egyezmény a népirtást tilalmazása kapcsán.¹² A beruházási jogban a kétoldalú szerződések több ezer darabból álló patchwork mintája vagy hálózata áll rendelkezésünkre, amely jóval termékenyebb talajt jelent a széttagoltság számára. A beruházásokkal kapcsolatos joganyag szerződési rendszere hibrid, de nem egyetlen, egységes szerződés alkotja azt, helyette több ezer, árnyaltságban néha jelentősen eltérő megállapodásból áll.¹³ Sőt, beruházásvédelmi eszközök újabb és újabb megoldásait megjelenítő szerződések a „stratégiai bizonytalanság elemeit”¹⁴ hordozzák magukban, amelyek, mint bármely más, részleteiben megtárgyalt szerződés¹⁵ az inkonzisztens értelmezések kockázatát rejtik, még akkor is, ha a beruházási jogvitákat tárgyaló bíróságok összetételét állandónak feltételezzük.

Harmadszor, az ilyen bíróság gyakran az első (és egyetlen) jogi fórum, amely az ügyet tárgyalja, ezért, hasonlóan a nemzetközi büntetőbírókhoz, a tényfeltárás, a történeti tényállás megállapítása nagyon fontos eleme a munkájuknak. Ezért igen nagy jelentőséggel bírnak a beruházó állam bíróságainak bizonyítékokkal kapcsolatos eljárási szabályai és gyakorlata, valamint a

⁶ Philippa WEBB, *International Judicial Integration and Fragmentation Chapter 5 (Oxford University Press 2013)*.

⁷ Id. at 203

⁸ Id. at 141.

⁹ Id. at 148.

¹⁰ Id. at 150.

¹¹ Id. at 148

¹² Genocide Convention 1948, 78 UNTS 278.

¹³ Stephan SCHILL, *The Multilateralization of International Investment Law* (Cambridge University Press 2009)

¹⁴ WEBB 60.

¹⁵ vö. Allott híres mondása, miszerint „a szerződés nem más, mint írásba foglalt nézeteltérés”: P ALLOTT, *The Concept of International Law*, 10 EJIL 31, 43 (1999).

meglévő ítélkezési gyakorlat alkalmazása. A precedens létfontosságú a bírósági integráció és koherencia szempontjából.¹⁶ A beruházási jogvitákra vonatkozó választottbírói eljárásban a de facto precedensekre való hivatkozások ellenére a beruházási szerződésekkel kapcsolatos joggyakorlatban nincs olyan mértékű folytonosság és koherencia, mint az ICJ ítélkezési gyakorlatában.

Ez a különbség részben a beruházási jogvitákat tárgyaló bíróságok ideiglenes jellegét tükrözi, ahol a bírósági tanács tagjainak a személye esetről esetre változik. Számos ICSID választottbírói tanács *expressis verbis* kijelentette, hogy nem tekinti magára nézve kötelezőnek az ICSID egyéb tanácsinak korábbi ítéleteit. Például a bíróság az SGS kontra Fülöp-szigetek ügyben megállapította, hogy „nincs precedens doktrína a nemzetközi jogban, ha precedens alatt egyetlen határozat kötelező hatályának szabályát értjük”.¹⁷ Ennek ellenére a bíróságok gyakran figyelembe vettek korábbi határozatokat, mint például az El Paso kontra Argentína ügyben.¹⁸

II. A szövegezési folyamat és a közreműködők szerepe a töredezettség kialakulásában

A Webb professzor által azonosított harmadik tényezőre, az eljárásra összpontosítva különösen fontos a bíróság szövegezési és érvelési folyamatának vizsgálata.¹⁹ Ez befolyásolhatja az integráció és a töredezettség közötti egyensúlyt, sőt mi több, az ICJ valamint a nemzetközi beruházási jogvitákat rendező választottbírói vitarendezés közötti ellentét kifejezetten szembeötlő.

Az ICJ-ben mind a tizenöt bíró²⁰ részt vesz a szövegezési folyamat minden szakaszában – ez fontos jellemzője a Bíróság ítéllethozatalának.²¹ Ezzel szemben a nemzetközi beruházási választottbírói eljárásban tipikusan a tanács elnöke (*presiding arbitrator*) vállalja a vezető szerepet a választottbírói ítélet szövegezésben. Ezzel együtt az egyes ügyekben jelentős eltérések mutatkozhatnak abban a kérdésben, hogy a felek által felkért választottbírók mennyire vesznek részt a szövegezésben.

Az ICJ és a beruházási választottbíráskodás közötti másik fontos különbség az eljárásban részt vevő ügyintézők/jogi közreműködők szerepe. Ezen személyek befolyása a szövegezési folyamatra és az ítéletekre kevésbé kutatott téma, és ennek eredményeként közrehatásuk spekuláció tárgyát képezi.²² Mindazonáltal ebben a kérdésben jelentős ellentét feszül az ICJ és jónéhány, beruházási ügyeket tárgyaló választottbírói között. Az ICJ álláshirdetéseken keresztül toborozza ügyintézőit, és személyazonosságuk nyilvános.

Ezzel szemben a beruházási választottbíráskodás során a titkárok és ügyintézők három kategóriája figyelhető meg,

(1) választottbírói intézmények, például az ICSID és a PCA alkalmazottai,

(2) ügyintézők, a peres felek egyetértésével, jellemzően választottbírói eljárásokon és

(3) az egyes választottbírákat segítő közreműködők, akik a peres felek/a választottbírói intézmény beleegyezése nélkül járnak el.

¹⁶ WEBB 194.

¹⁷ SGS Société Générale de Surveillance S.A. v. Republic of the Philippines, ICSID Case No. ARB/02/6, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction (29 January 2004) at [97].

¹⁸ El Paso Energy International Company v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/03/15, Decision on Jurisdiction (27 April 2006) at [39].

¹⁹ Webb 190.

²⁰ Plusz adott esetben ad hoc bírák

²¹ WEBB 191.

²² Constantine PARTASIDES, *The Fourth Arbitrator? The Role of Secretaries to Tribunals in International Arbitration*, 18 ARBITRATION INTERNATIONAL 147 (2002); but see Freya BAETENS, *Legitimacy of Unseen Actors in International Adjudication* (Freya Baetens ed. Cambridge University Press 2019), especially the chapter by Damien Charloti

A beruházó kontra fogadó állam közötti választottbíráskodásban egyre gyakrabban bírósági titkár segíti a választottbírókat (amely megoldást régen alkalmazták a kereskedelmi választottbíráskodásban, de beruházási vitarendezés esetén is).²³ Ezek a személyek tipikusan a választottbírói intézmény alkalmazottai. Eljárásuk során akár még a választottbírói döntés jogi vonatkozásainak megalapozásában is lehet szerepük, de hagyományosan ügy- és iratkezeléssel foglalkoznak, megszervezik a meghallgatásokat és biztosítják a választottbírói eljárás zökkenőmentes lebonyolítását.²⁴

Egyes esetekben a választottbírói tanácsnak van egy további segítője, akit gyakran a tanácsi vagy az elnöki asszisztensnek neveznek; ezek a személyek általában a tudományos élet fiatalabb szereplői vagy ügyvédi irodák vezető munkatársai. Egyes különösen aktív választottbírók teljes munkaidős jogi ügyintézőket alkalmaznak akár egy évre is, hogy minden ügyben támaszkodhassanak rájuk. A közreműködők ezen homályosabb kategóriája tipikusan semmilyen nyilvántartásban nem kerül feltüntetésre, ám jogi kutatással segítik a választottbírókat döntéseik megalapozásában, azonban kilétük és szerepük bizonyosan nem kerül említésre a választottbírói ítéletben sem. Ez az átláthatóság követelménye szempontjából problematikus gyakorlat.²⁵

A harmadik kategóriát illetően tehát, a választottbírói tanácsadók személyazonossága többnyire ismeretlen marad a peres felek vagy a vitarendezést lebonyolító választottbírói intézmény előtt – ez jelentős

különbség az első kategória titkáraihoz és az ICJ hivatalnokaihoz képest. Ezek az közreműködők általában nem álláshirdetésen keresztül toborozzák, hanem egyéni, választottbírókkal való személyes kapcsolat útján kapnak felkérést.

A jelentős különbség az állandó nemzetközi bíróságokon dolgozó hivatalnokokkal szemben az, hogy a kiválasztás folyamata a közreműködők jó pár csoportját illetően kevésbé átlátható. Az ICJ-nél az ügyintézők felvétele nyílt álláshirdetést követően a Bíróság kollektív döntésén alapul, még akkor is, ha a felvételi döntésben különösen fontos szerepe lesz annak a bírónak, aki az adott hivatalnokkal közvetlenül fog együtt dolgozni.

A töredezettség szempontjából fontos lehet a döntéshozók identitása és homogenitásuk foka, azaz az episztemikus közösség. A beruházási választottbírókhoz képest az ICJ homogén testület. Gyakorlatilag minden ICJ-bíró a nemzetközi közjog szakértője. Az ICJ-be való megválasztásukat megelőzően gyakran jártak el jogi tanácsadóként vagy kormányok tanácsadójaként, állandó vagy ad hoc alapon.²⁶ Ezzel szemben a beruházási választottbíráskodásban a választottbírók szakterülete és szakmai háttere heterogén. Nem minden, beruházási ügyekkel foglalkozó választottbíró nemzetközi jogi szakértő. Jennings híres megállapítása szerint „az egyes választottbírók egyre inkább különbözőnek, különálló kis birodalomnak tekintik magukat, amelyet ki kell bővíteni amennyire csak lehet”.²⁷

²³ Joost PAUWELYN, *The Rule of Law without the Rule of Lawyers? Why Investment Arbitrators are from Mars, Trade Adjudicators from Venus*, 109 *THE AMERICAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW* 761, 795 (201)

²⁴ Bernhard BERGER & Schneider MICHAEL E., *Inside the Black Box: How Arbitral Tribunals Operate and Reach Their Decisions* (Juris 2013).

²⁵ Ez nem jelenti azt, hogy a munkatársak kizárólag ezen kategóriája lenne eleve problematikus. A Jukosz-ügyben a munkatárs szerepe különösen ellentmondásos volt, lásd MAYNARD, *Laying the fourth arbitrator to rest: reevaluating the Regulation*

of arbitral secretaries, *ARBITRATION INTERNATIONAL* (2018).

²⁶ Ruth MACKENZIE, et al., *Selecting international judges: principle, process, and politics* (Oxford University Press 2010) 57.

²⁷ Robert JENNINGS, *The Proliferation of Adjudicatory Bodies: Dangers and Possible Answers' in Implications of the Proliferation of International Adjudicatory Bodies for Dispute Resolution*, 9 *ASIL BULLETIN* 2 (1995); see also Robert JENNINGS, *The Judiciary, International and National, and the Development of International Law*, 45 *ICLQ* 1, 5–6 (1996).

A töredezettség fontos forrása lehet a bírák egyre szűkebb körű jogi végzettsége, szakosodása. A korábbinál szűkebb jogi képzéshez szorosan kapcsolódik a különálló és önálló episztemikus közösségek kialakulása.²⁸ Az ügyvédi polihisztorok kihalóban lévő fajt képviselnek, így van ez a nemzetközi jogászok körében is. A nemzetközi jogászok magasabb szintű szakosodása manapság együtt jár a perspektíva beszűkülésével, az „alagút-vízióval”, amely a specializáció természetes velejárója.²⁹ Eltérő értelmezési közösség részeként egyre inkább eltérő nyelvet is beszélnek.

A szerződés értelmezése és a jogvita eldöntése körében fontos kérdés, hogy azok értelmezésben kik vesznek részt, őket hogyan és mennyi időre nevezték ki. Például a beruházási jogvitákat tárgyaló bíróságok eltérő értelmezési paradigmákat fogadhatnak el attól függően, hogy kik a választottbírók. Nyitott kérdés, hogy a bírók háttere mennyiben befolyásolja a szerződések értelmezését. A magyarázat egy része abban rejlik, hogy kik értelmezik a szerződéseket: ezek kereskedelmi jogvita esetében állandó vitarendezési testületek, míg nemzetközi beruházási ügyek kapcsán eseti választottbírók.

Az, hogy az episztemikus közösségek milyen mértékben okoznak értelmezési töredezettséget, attól függ, hogy egy episztemikus közösség mennyire szorosan kapcsolódik a nemzetközi jog egy részterületéhez. Attól függ, hogy szemléletük befelé vagy kifelé irányul.³⁰ Ugyanaz a személy lehet a rezsím szempontjából hűséges ügynök, de a működési rendszer szempontjából szélhámos ügynök is.³¹ A rezsím fogalmában benne rejlik legalább bizonyos szintű belső rendszerkoherencia, mert különben nem be-

szélhetnének rezsímről. A nemzetközi joggal, mint univerzális rendszerrel szemben tehát feszültség áll fenn, amely átível annak különböző kérdésköreire. A töredezettség mértéke szempontjából fontos tényező, hogy a bírák és a választottbírók hogyan viszonyulnak ehhez a feszültséghez.

A Webb professzor által azonosított tényezőknél túl a következő rész a külföldi beruházó és a fogadó állam közötti választottbírói vitarendezésre jellemző két további tényezőt tárgyal, amelyek a nemzetközi beruházásokat érintő joganyag töredezettség fokozott kockázatához vezetnek.

III. A töredezettséget elősegítő, a nemzetközi beruházási jogra jellemző tényezők

A töredezettségre magyarázatot adó, a külföldi beruházó és a fogadó állam közötti választottbírói vitarendezésre jellemző negyedik tényező abban áll, hogy a befektetők jellemzően közvetlenül, saját államuk beavatkozása nélkül fordulhatnak követeléssel a fogadó állammal szemben.³² A nemzetközi beruházási vitarendezés során a helyi jogorvoslatok kimerítése követelményének megszüntetése ugyanis eltávolított egy fontos szűrőmechanizmust, hiszen a külföldi beruházók ezentúl közvetlenül a székhely szerinti állam vagy a fogadó állam nemzeti bíróságainak előzetes beavatkozása nélkül fordulhatnak a beruházási ügyeket tárgyaló választottbírói bírósághoz. Ezenkívül a befektetők a beruházási szerződésen és beruházásvédelmi egyezményen alapuló kereseteket is benyújthatnak a beruházásvédelmi egyezményekkel foglalkozó bíróságokhoz.³³

²⁸ Peter M. HAAS, Introduction: Epistemic Communities and International Policy Coordination, 46 INTERNATIONAL ORGANIZATION 1 (1992); Andrea BIANCHI, Epistemic Communities in International Law, in CONCEPTS FOR INTERNATIONAL LAW 251 (d'Aspremont Jean and Singh Sahib ed. 2019)

²⁹ Horatia Muir WATT, *Private International Law Beyond the Schism*, 2 TRANS L T 347 (2011).

³⁰ WEBB 175.

³¹ Id. at 207-8.

³² Jonathan BONNITCHA, et al., *The Political Economy of the International Investment Regime*, Chapters 2 and 3 (Oxford University Press 2017).

³³ A törvényszék joghatóságának hatálya a szerződéses követelések tekintetében a befektetési szerződés konkrét feltételeitől függ, lásd James CRAWFORD, *Treaty and Contract in Investment*

A töredezettséghez vezető ötödik tényező abban rejlik, hogy a határokon átnyúló beruházások esetén a befektetők gyakran összetett struktúrákat alkalmaznak beruházásaik során. Ennek eredményeként a koordinációs kihívások gyakrabban merülnek fel a nemzetközi beruházási jogban, mint a nemzetközi jog más területein.

Vessünk egy pillantást a „*töredezett döntéshozatal*”³⁴ okára a nemzetközi befektetési jogban, a Lauder és CME kontra Cseh Köztársaság ügyön keresztül.³⁵ A töredezett döntéshozatal olyan helyzetre utal, amikor két (vagy több) ugyanazon (jogi vagy ténybeli) ügyben eljáró bíróság egymásnak ellentmondó határozatot hoz. Ez a helyzet szintén jól illusztrálja továbbá a koordinációs eszközként alkalmazni kívánt *res judicata* és a *lis pendens* jogelvek korlátait.

A Lauder az anyavállalat irányító részvényese volt, amely irányítási jogot biztosított számára a CME és leányvállalatai felett. A Laudernek nem sikerült a jogi eljárásban bizonyítania, hogy a cseh kormány megsértette a befektetési szerződést,³⁶ ugyanakkor nyolc nappal később a CME számára több mint 300 millió USD kártérítést ítélt meg ugyanazon médiavállalkozás csehországi értékvesztéséért.³⁷

A cseh kormány a CME kontra Cseh Köztársaság ügyben hozott ítélet megtámadásakor többek között a *lis pendens* és a *res judicata* jogelveire hivatkozott. A Svea Fellebbviteli Bíróság elutasította a Cseh Köztársaság azon állítását, hogy mindkét választottbírósági eljárás ugyanarra a jogvitára vonatkozott a Cseh Köztársaság és az Egyesült Államok közötti kétoldalú beruházásvédelmi egyezmény (BIT) értelmében,³⁸ mivel a felperesek személye formálisan eltérő volt, valamint a CME és a Lauder eltérő jogi eszközökre hivatkozott.³⁹

A részvényesek és a társasági jog alanyaik külön követelései nehéz kérdéseket vetnek fel a nemzetközi beruházási jogviták során. A jelenlegi nemzetközi beruházási jogi környezet megengedőbb a részvényesek származékos követeléseire vonatkozóan, mint a nemzeti társasági jogok.⁴⁰ A nemzeti jogokban a részvényesek származtatott követeléseket nyújthatnak be a társaság érdekében. Ha egy ilyen származtatott követelésre vonatkozó igény sikeres, a kártérítés a társaságot illeti meg, nem pedig a követelést érvényesítő részvényest.

Arbitration, 24 *ARBITRATION INTERNATIONALE* 351 (2008).

³⁴ Campbell McLACHLAN, *Lis Pendens in International Litigation*, 336 *RECUEIL DES COURS* 6, 408 (2009).

³⁵ Lauder kontra Cseh Köztársaság, végső ítélet, UNCITRAL választottbíróság, 2001. szeptember 3. (2006) 9 ICSID Rep. 62; CME Czech Republic B.V. kontra Cseh Köztársaság, részleges ítélet, UNCITRAL választottbíróság, 2001. szeptember 13. (2001) 9 ICSID Rep. 113.

Lásd még Coordinating Adjudication Processes, in *THE FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL INVESTMENT LAW: BRINGING THEORY INTO PRACTICE* 499 (Zachary DOUGLAS, et al. eds., 2014) (azzal érvelve, hogy a két bíróság csak a választottbírósági eljárást engedélyezte a társaságnak, hogy az ellenőrző részvényes általi a veszteség esetleges kétszeres megtérítését megátolják).

³⁶ Lauder v Czech Republic, Final Award, UNCITRAL Arbitration, 3 September 2001 (2006) 9 ICSID Rep. 62.

³⁷ CME Czech Republic B.V. v. The Czech Republic, Partial Award.

³⁸ Szerződés az Amerikai Egyesült Államok és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság között a befektetések kölcsönös ösztönzéséről és védelméről, aláírva 1991. október 22-én (US-Cseh BIT).

³⁹ *The Czech Republic v. CME Czech Republic B.V., Appeal of Arbitration Award*, Case no T 8735-01, 15 May 2003, 42 ILM 915 (2003) 2003 (Svea Court of Appeal).

⁴⁰ David GAUKRODGER, *Investment treaties as corporate law: Shareholder claims and issues of consistency. A preliminary framework for policy analysis*, *OECD WORKING PAPERS ON INTERNATIONAL INVESTMENT* No. 2013/3 (2013); David GAUKRODGER, *Investment Treaties and Shareholder Claims for Reflective Loss: Insights from Advanced Systems of Corporate Law*, *OECD WORKING PAPERS ON INTERNATIONAL INVESTMENT* No. 2014/02 (2014); Julian ARATO, *The Private Law Critique of International Investment Law*, 113 *AMERICAN JOURNAL FOR INTERNATIONAL LAW* 1 (2019); Gabriel BOTTINI, *Admissibility of Shareholder Claims under Investment Treaties* (Cambridge University Press 2020).

IV. Véggövetkeztetés

Ez a cikk azokat a tényezőket vizsgálta, amelyek a nemzetközi beruházásvédelmi joganyag töredezettségéhez vezetnek. A nemzetközi jog más területeivel való összehasonlítás rávilágított arra, hogy miért áll fenn a nemzetközi beruházásvédelmi jog töredezettségének fokozott kockázata. A koordinációs kihívások nagyobbak a beruházásvédelem terén, mint a nemzetközi jog más területein.

Az eljárások összehangolásának hagyományos nemzeti technikái azonban nem működnek jól a nemzetközi jogban, mert a nemzetközi ügyek közötti hasonlóságok jóval sokrétűbbek, mint ahogy azt a perfüggőség és a *res judicata* nemzeti környezetben kezeli.⁴¹ Mindkét koordinációs eszköz a felek jogainak és kötelezettségeinek forrása-ként szolgáló kiinduló szerződés alapján felmerülő vitákra korlátozódik, továbbá alkalmazhatóságuk korlátai különösen szembe-tűnőek a nemzetközi beruházási választottbíráskodásban.⁴²

A perfüggőség alkalmazásához a jogvitában részt vevő felek személyazonosságának, a kereset tárgyának és indokának azonosnak kell lennie. A nemzetközi beruházási választottbíráskodás során ez a három kritérium gyakran nem teljesül. Ennek két oka van. Először is, nem érvényesül a peres felek azonosságának követelménye, mivel a részvényes és a társaság két jogilag különálló entitás. Másodszor, a társaság és a részvényes jellemzően két különböző befektetési szerződésre támaszkodik (még akkor is,

ha azok hasonló védelmi normákat és mechanizmusokat tartalmaznak).

Az argentin pénzügyi válságból eredő több mint három tucat eset jól illusztrálja a nemzetközi beruházásvédelmi jog koordinációs kihívásait. Ezeknek az eseteknek a lényegi ténymátrixa hasonló. Egy sor állami intézkedés, mint például a peso-nak az USA-dollárról történő leválasztása, és ehhez kapcsolódóan a közüzemi díjak dollárról peso-ra való átváltása („pesifikáció”) vezetett ezekhez a beruházási jogvitákhoz. Ez a tényállás a bíróságok közötti bizonyos fokú inkoherenciát eredményezett abban a kérdésben, hogy az adott válság a nemzetközi szokásjog szerint szükséghelyzetnek minősül-e (és ezzel összefüggésben megfelelt-e az Argentína–USA BIT-ben foglalt kimentési szabályozás követelményeinek [*non-precluded measure provisions* NPM]).⁴³ Ha a koherenciát fontos értéknek tekintjük a nemzetközi beruházásvédelem jogában, kívánatos lett volna a különböző bíróságok eltérő értelmezési szempontjainak nagyobb fokú összehangolása/integrációja.

⁴¹ WEBB 218; for *lis pendens* in the international commercial context see G.A. BERMANN, *Parallel Jurisdiction: Is Convergence Possible*, in 2011 *YEARBOOK ON PRIVATE INTERNATIONAL LAW* 26 (Andrea BONOMI & Gian Paolo ROMANO eds., 2012).

⁴² MCLACHLAN, *RECUEIL DES COURS* (2009), Jose Magnaye & August Reinisch, *Revisiting Res Judicata and Lis Pendens in Investor-State Arbitration*, 15 *THE LAW AND PRACTICE OF INTERNATIONAL COURTS AND TRIBUNALS* 264 (2016).

⁴³ Diane A. DESIERTO, *Necessity and national emergency clauses: sovereignty in modern treaty*

interpretation (Martinus Nijhoff 2012); Giorgio SACERDOTI, *BIT Protections and Economic Crises: Limits to Their Coverage, the Impact of Multilateral Financial Regulation and the Defence of Necessity*, 28 *ICSID REVIEW* 351 (2013), Robert D. SLOANE, *On the Use and Abuse of Necessity in the Law of State Responsibility*, 106 *AMERICAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW* 447 (2012); Alan O. SYKES, *Economic Necessity in International Law*, 109 *AMERICAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW* 196 (2015).

Zárai Eszter*

„MESTERSÉGES INTELLIGENCIA, TECHNOLÓGIA ÉS NŐK A JOGBAN”¹

A Budapesti Ügyvédi Kamara és Díszterme adott otthont a EWLA és a MÜE által megrendezésre kerülő nemzetközi konferenciának *"AI, Tech and Women in Law"* címmel 2023. április 20-21-én. A rendezvényre Svédországból, Németországból, Belgiumból, Ausztriából, Bulgáriából, Ukrajnából, Luxemburgból, Romániából, Görögországból és Magyarországról érkeztek jogászok, kollégák. A konferencia megnyitóján *Dr. Havasi Dezső*, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke, *dr. Mátés Adrienne* a Magyar Ügyvédnők Egyesületének főtitkára, a EWLA kincstárnoka, valamint *Laura Carlson*, a EWLA elnöke mondott köszöntő beszédet. Ezt követően került sor az előadásokra angol nyelven, különleges témákat érintve, mint *Women as Lawyers in Europe*, *AI and Non-discrimination in the EU*, *Gender Equality Law Developments*, *Legaltech*, *Competitive Legal Work Environments and Women*, *Stress, Law, Women and Work*, *Young Voices in Law*. A konferencia támogatói voltak a Magyar Ügyvédi Kamara, a Budapesti Ügyvédi Kamara, a Wolters Kluwer és az *Adrienne Feller*. A képeket készítette *dr. Rátkai Ildikó*.

Az angol nyelvű, kétnapos rendezvény olyan aktuális témákra fókuszált, mint a női jogászok helyzete a versenyképes jogi környezetben, a különböző stresszhelyzetek bemutatása, a pályakezdők helyzetének elemzése. A hazai és külföldi előadók továbbá, olyan témákra is kitértek, mint a

mesterséges intelligencia és a diszkriminációmentesség, az AI és etika, illetve a nemek közötti egyenlőség uniós törvényének fejleményei napjainkban. A konferencián való részvétel lehetőséget nyújtott a kreditpontok gyűjtésére is: az eseményt a Magyar Ügyvédi Kamara nyilvántartásba vette, a részvételért 8 kreditpont járt. A EWLA, egy non-profit nemzetközi szervezetként jött létre, amely szervezet az EU-n, az EGT-n és az EFTA-n belüli nemzeti jogászok egyesületek, valamint ezekből az országokból származó egyéni jogászok és akadémikusok szövetsége. Az EWLA folytatja az európai női jogászok együttműködését annak érdekében, hogy egyesítse az alapvető jogok, és különösen a nemek közötti egyenlőség terén szerzett szakértelmüket. A MÜE, a EWLA tagja.

Az előadássorozatot *Sue Hirschberg* (az EWLA alelnöke), *Elisabeth Kotthaus* (az EWLA alapításkori elnöke), *Eliana Zatschler* (az EWLA főtitkára), valamint *Prof. Dr. Laura Carlson* (az EWLA regnáló elnöke) panelbeszélgetése nyitotta *„Nők jogásként Európában”* címmel. Az előadás során olyan úttörő nőkről hallhattunk, akik életútja fontos és inspiráló példa a jelen és a jövő számára is. Ilyen például *Christine de Pizan*, olasz származású francia író és költő, aki már 1405-ben írt művében, a *Hölgyek városában (Le Livre de la Cité des Dames)* a nők társadalmi szerepvállalásának fontosságát, értékét, és a nők oktatáshoz való jogát hangsúlyozta, vagy *Lidia Poët*, akinek élete ihlette a nemrégiben bemutatott *Lidia ügyvédnő* című sorozatot is. Magyarországon az úttörő jogászok sorából kiemelést érdemel *Ungár Margit*, aki magyar nőként először szerzett jogi diplomát 1923-ban.

Prof. Dr. Verica Trstenjak, az Európai Unió Bíróságának volt főtanácsnoka, vala-

* *Dr. Zárai Eszter*, MÜE elnök

¹ *„Mesterséges intelligencia, technológia és nők a jogban”* címmel rendezett kétnapos nemzetközi konferenciát az európai jogászok szövetsége

(EWLA) és a Magyar Ügyvédnők Egyesülete (MÜE) Budapesten április 20-21-én. Az erről készült írásos összefoglalót olvashatják jelen beszámolóban

mint az Európai Unió Törvényszékének korábbi bírója előadásában úgy fogalmazott, hogy sok a kérdés és egyelőre kevés a válasz az AI és a diszkrimináció kontextusában. A diszkrimináció olyan helyeken jelenhet meg, ami még a mesterséges intelligencia kérdését nem is érinti. Előadásában rámutatott, hogy a leglényegesebb konklúzió és feladat, hogy az alapvető emberi jogok a AI terjedésével se sérüljenek, ezért fontos érteni és szabályozni a technológiát.

Margarete Hofmann, az Európai Bizottság tiszteletbeli Főtitkára a nemek közti egyenlőséggel kapcsolatos jogi szabályozás vonatkozásában elmondta, hogy bár az Európai Unióban az elmúlt évtizedekben számos programot hajtottak végre ennek biztosítása érdekében, viszont még mindig fellelhető a különbség, így például, hogy a munkaerőpiacon a kevesebb bérért végzett munkában a nők változatlanul felülreprezentáltak. A jelenlegi stratégia fő direktívái többek között a nőkkel szembeni (nemi alapú) erőszak felszámolása, a gazdaság különböző területein a nemi arányok kiegyenlítése – így például a pénzügyi szektorban –, illetve a munkaerőpiacon a nemi alapú bérkülönbségek megszüntetése.

Eliana Zatschler kitért arra is, hogy az egyenlőség és a diszkrimináció vizsgálatakor mindig fontos vizsgálni, hogy történik-e valódi kár, ér-e valakit valódi hátrány, hiszen például egy zenelejátszó szoftver is bizonyos kritériumok alapján előrébb vagy hátrébb sorolhat egyes számokat egy lejátszási listában, ám ez még közel sem biztos, hogy valódi hátrányt okoz az előadónak. Mindig a használat fényében érdemes vizsgálni az algoritmusokat, fontos azonban, hogy a cyber térben is biztosítva legyen az egyenlőség. Ennek eléréséhez fontos, hogy diverz adatok képezzék alapját az érintett szoftvernek, algoritmusnak, így nagyobb eséllyel zárható ki a hátrányos megkülönböztetés.

A konferencián a jogi és technológiai kérdéseken túl a pszichológia is szerepet kapott. *Dr. Fülöp Márta*, pszichológus, az MTA doktora a nők versengő (munkahelyi) környezettel való kapcsolatáról tartott előadásában kitért arra is többek között, hogy milyen társadalmi sztereotípiák befolyásolhatják, hogy nőként versengő attitűdöt vesz-e fel az egyén. Egy kutatás szerint a kislányok körülbelül 12 éves kortól állítják magukról, hogy nem versengő típusúak, jellemzően azért, mert a társadalmi elvárás egy lánnyal szemben az, hogy inkább kedves legyen. A valódi attitűd ettől azonban változatlan. Szó esett arról is, hogy a nők nem kevésbé, hanem másként tanúsítanak versengő attitűdöt, mint a férfiak. A nők jellemzően jobban mérik fel a veszélyeket, ezáltal átgondoltabban vállalnak kockázatot, amit tévesen a versenyszellem hiányaként is értelmezhetnek.

A jövő jogászai előtt álló kihívásokról beszélt *dr. Megyeri Andrea*, a Wolters Kluwer Hungary innovációs és tartalomfejlesztési vezetője – előadásában a 2022-ben készült *Future Ready Lawyer kutatás* eredményeit mutatta be. Prezentációjában hangsúlyozta, a jövő már itt van, a technológiai megoldásokra szükség van, ezek biztosítják, hogy a versenyben élen járjunk, ez eszünkön a kezünkben a sikerhez. Fontos, hogy megismerjük a technológiai megoldásokat, hiszen a jogászok számára is hamarosan elengedhetetlen megoldásokat jelentek a leg-*altech* fejlesztések. A kutatás eredményeiből is ez látszik: a megkérdezett jogászok 79%-a számít arra, hogy a technológiának kiemelt szerepe lesz a munkájában, ennek bekövetkeztére viszont mindössze 35% érzi magát felkészültnek. Ezért is fontos, hogy a mostanihoz hasonló konferenciákon is megosszuk egymással a tudást, hogy felkészülten várjuk a jövőt.

A konferencia résztvevőit a szervezők Parlamenti Látogatásra invitálták az Országház Látogatóközpontba, illetve egy vá-

rosi sétán vehettek részt a Belváros szívében, minden kedves résztvevő megalégedtségére.

A Magyar Ügyvédnök Egyesülete híreiről és eseményeiről a www.ugyvednok.hu honlapon és az Egyesület FB oldalán (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100081960420575>) tájékozódhatnak.

Felhívás

Kedves Kollégák!

Ügyvédi hagyatékokban meglévő, az ügyvédi munkához kapcsolódó tárgyakat, dokumentumokat, fotókat, iratokat keresünk tudományos kutatáshoz, (a kutatás az MTA-BTK Lendület *Munka, professzionalizáció, munkahely* kutatócsoportjának a keretein belül zajlik) amelynek célja, hogy a huszadik századi ügyvédség történetét feltárja

Borsod megyében, különös tekintettel a Kádár-korszak időszakára. Kérjük, hogy amennyiben rendelkeznek ilyen jellegű tárgyakkal, dokumentumokkal, emlékekkel, azt juttassák el a Kamarához vagy hozzám.

Segítségüket ezúton is nagyon szépen köszönöm!

Dr. Lehotay Veronika
egyetemi docens,
ME-ÁJK, Jogtörténeti Tanszék
E-mail cím: veronika.lehotay@uni-miskolc.hu